

Bulgaria-Serbia IPA
Cross border programme

ИЗВЕШТАЈ

О ИСТРАЖИВАЊУ И АНАЛИЗИ ЕКОНОМСКИХ КАРАКТЕРИСТИКА У ПОГРАНИЧНОМ ПОДРУЧЈУ ОКРУГА МОНТАНА (БГ) И БОРСКОГ ОКРУГА (СР)

Асоцијација за развој општине Бор

BGMA

Бугарска менаџмент асоцијација

Ова публикација је направљена уз помоћ средстава Европске уније кроз “ИПА Програм прекограничне сарадње Бугарска-Србија” под бројем ССИ No 2007СБ16IPO006. Јединствено одговорно лице за садржај ове публикације је

Бугарска менаџмент асоцијација и Асоцијација за развој општине Бор

и ни на који начин не може бити тумачен као став Европске уније или Управљачког тела програма

Овај пројекат се кофинансира од стране Европске уније кроз ИПА Програм прекограничне сарадње Бугарска-Србија

САДРЖАЈ

Циљ истраживања	2
Циљна група истраживања.....	2
Методологија.....	2
ДЕО I – ПРЕЛИМИНАРНО ИСПИТИВАЊЕ	4
Прелиминарноиспитивање – Округ Монтана.....	5
Природни ресурси.....	8
Популација округа Монтана – Демографске карактеристике	10
Економске карактеристике округа Монтана.....	16
Индустрија	19
Грађевински сектор.....	20
Пољопривреда	Error! Bookmark not defined.
Услужни сектор.....	24
Туризам	Error! Bookmark not defined.
ДЕО II - SWOT анализа.....	27
Прелиминарно испитивање – Борски округ	29
Природни ресурси.....	30
Демографске карактеристике популације Борског округа	31
Економске карактеристике Борског округа	34
Пољопривреда	37
Туризам	Error! Bookmark not defined.
ДЕО II - SWOT - анализа.....	42
Стратегија за развој и синергију малих и средњих предузећа у оквиру испитиваног пограничног подручја.....	44
Прерађивачка индустрија.....	46
Пољопривреда (био-пољопривреда) и сточарство.....	48
Трговина био-млечним производима	51
Производња и трговина специфичним производима (мед, културе свила, итд.)	52
Стварање мреже бизнис инкубатора који потпомажу развој малих и средњих редузећа и предузетништва	54
Развој шумарства, дрвне индустрије	56
Туризам.....	57
Грађевинарство	60
Информационе и комуникационе технологије (ICT)	61
Наука и образовање	63
ЗАКЉУЧАК	66
ДОДАЦИ	Error! Bookmark not defined.
Административно-територијална подела Републике Бугарске.....	68
Административно-територијална подела округа Монтана	69
Административно-територијална подела Републике Србије	71
Административно-територијална подела Борског округа и суседни окрузи	72
БИБЛИОГРАФИЈА.....	73

ЦИЉ ИСТРАЖИВАЊА

Истраживање и даља анализа економских карактеристика у оба погранична подручја – Округ Монтана (БГ) и Борски Округ (СР) има за циљ да идентификује могућности за развој и синергију малих и средњих предузећа у испитиваним пограничним областима и потенцијал и могућности за развој нових активности које укључују стварање радних места и проналажење нових ресурса.

ЦИЉНА ГРУПА ИСТРАЖИВАЊА

Истраживање износи резултате за оба округа – Монтана и Бор и њихове општине:

За Монтана Округ – укључујући 11 општина: Монтана, Лом, Чипровтци, Варшец, Берковица, Боуцхиновтси, Брусартси, Валчедром, Георги Дамуаново, Медковецс и Јакимово.

За Борски Округ – укључујући 4 општине: Бор, Кладово, Мајданпек и Неготин.

МЕТОДОЛОГИЈА

Истраживање комбинује аналитичку процену и примењене когнитивне методе. Испитивани су подаци на основу којих су одређене главне карактеристике оба округа који су предмет истраживања. Правовременост и тачност података у погледу популације и индикатори коришћени за густину насељености, годиште, ниво незапослености итд. гарантује се коришћењем података које су објавиле државне агенције као што су РЗС (Републички Завод за Статистику), као и наведени индикатори и показатељи у развојним стратегијама и плановима округа који су у питању, а које су одобриле локалне структуре на нивоу округа и општине.

Истраживање је засновано на детаљној анализи следећих области у оба испитивана погранична подручја: доступност природних ресурса, популација, радна снага, административна подела, обим, време и структура производње, образовање, туризам, спорт и места за одмор и рекреацију.

Такозвани општи научни и економско-статистички методи могу се сматрати главном групом примењених метода.

Коришћени општи научни методи су углавном анализа, синтезно испитивање, методи индукције и дедукције, класификација, груписање и систематизација.

Приликом коришћења *економско-статистичких метода* фокус је на статистичким индикаторима у територијалним јединицама. Да би резултати били јаснији, тенденције су приказане у табелама и сликама које за циљ имају да олакшају презентацију информација.

Извештај је подељен на два посебна дела:

Део I–Прелиминарно истраживање

Део II –Анализа података (SWOT анализа)

ДЕО I – ПРЕЛИМИНАРНО ИСТРАЖИВАЊЕ

ПРЕЛИМИНАРНО ИСТРАЖИВАЊЕ – ОКРУГ МОНТАНА

Монтана Округ се налази у Северозападном Региону Бугарске, заједно са још четири округа – Видин, Враце, Ловец и Плевен (последња два округа су укључена у Северозападни Регион 2008 године Актом о Регионалном Развоју (амд. СГ/50-30/05/2008). Локација целог региона одређује његову важност у погледу стратешког средишта.

Следеће показатеље треба разматрати као полазну тачку како би се одредило место округа међу осталима из Северозападног Региона:

- ❖ *Други* по приступачности
- ❖ *Трећи* по величини територије, популацији, показатељима о запослености, нивоу незапослености
- ❖ *Четврти* по густини урбане мреже и БНП по становнику
- ❖ *Пети* по уделу популације са универзитетском дипломом

Монтана Округ налази се између округа Видин (западно) и Враца (источно). На северу, округ се гранички са Румунијом, а граничну линију представља река Дунав, док се на југу Монтана граничи са Југозападним Регионом у Бугарској. Граница са Србијом на југозападу је важна за овај пројекат јер то округ чини пограничним подручјем и предуслов је за развој ближе сарадње са пограничним територијама из Србије.

Округ Монтана је укупне површине 3 635,6км², што представља 3,26% територије Бугарске.

Како је већ напоменуто, округ има озбиљне потенцијале да постане стратешко национално средиште. Општине Лом и Валчедром су пограничне територије на Дунаву (Паневропски Коридор ВИИ у ТИНА Мрежи). Такође, преко територије округа пролази и Коридор ИВ (Пут Е79) исте европске мреже: Видин – Монтана – Враце – Софија – Кулата. Општине Монтана и Лом су део пута ИИ-81 који спаја Софију – Петрохан – Монтану – Лом и има директну везу са луком Лом.

Три највеће општине у округу – Монтана, Лом и Берковиц имају већу концентрацију радне снаге од осталих 8 општина, па су стога главне инвестиције у региону фокусиране баш тамо.

По подацима објављеним након последњег пописа Бугарској, популација округа Монтана је 148 098 становника (2011) од чега 63.7% живи у граду а 36.6% живи на селу. Територија округа је подељена на 8 градова и 130 насеља.

Општина Монтана има 24 насеља од којих и 1 град (Монтана) и 23 села. Површина општине је 676,11км² (18,68% територије округа).

Границе општине:

- ❖ Север – Брусарци, Медковец, Јакимово, Боучиновци
- ❖ Југ – Чипровци, Георги Дамуаново, Берковица, Варшец
- ❖ Исток – Криводол (Округ Враца)
- ❖ Запад – Русинци (Округ Видин)

Административни центар општине, град Монтана, налази се на реци Огоста и највећи је не само по територији коју покрива већ и по популацији – 53.856 становника од којих 81% живи у градовима а 19% у селима. Брана Огоста се налази на југозападу од Монтане. Терен је претежно брдовит а клима је умерено континенталног типа коју карактеришу топла лета и хладне зиме. Велики проценат територије је под пољопривредним земљиштем (приближно 74%) а 16.8% је под шумом са претежно листопадним врстама као што су буква, топола и храст. Само 3.7% укупне територије је под воденим површинама.

Преко 2.000 приватних компанија је регистровано у општини Монтана и више од 50% њих бави се трговином и услужним делатностима. Остали главни сектори су машинство, електротехника, прехранбена индустрија, хотел и ресторани.

Општина Лом је пре свега позната по својој луци која је друга по величини на Дунаву у Бугарској. Она служи као веза између Бугарске и Западне Европе и Региона Белог Мора. На југу, Лом се граничи са општинама Брусарци, Медковец, Јакимово и Валчедрам. Општина Лом има 10 насеља (1 град – Лом и 9 села) са укупном популацијом од 28.139 становника (2011) од којих приближно 80% живи у граду. Територија општине захвата површину од 323.88 км². 89% популације је Православне вере, око 10% су Протестанти а 1-2% су Муслимани.

Општина Чипровци налази се на граници са Србијом. Укупан број становника износи 3.715 а најинтересантнији податак је да је однос између руралне и градске популације готово једнак (1.887 према 1.828 становника). Административни центар је град Чипровци и заједно са 9 села покрива територију површине 286.88 км².

Општина Варшец се налази на самом југу округа Монтана. Захвата површину од 240.11 км². Број становника по последњем попису износи 8.203 од којих већина живи у административном центру – граду Варшец. Врх Тодорини Кукли (1785 м.), који је један од највиших врхова на Старој Планини налази се на територији општине. Варшец има минералне изворе који су добро познати по својим лековитим својствима.

Општина Берковица се такође налази на самом југу округа Монтана, југозападно од града Монтана. Укупан број становника је 18.803 од којих 13.463 живи у граду. Број насеља износи 20 (1 град – Берковитса и 19 села) и општина захвата укупну површину од 464.37 км².

Општина Боучиновци налази се југоисточно од града Монтана, административног центра округа. На западу се граничи са општинама Валчедрам, Јакимово и Монтана, а на истоку се граничи са округом Враце. Број становника општине износи 9.272 и овде је однос руралног/градског становништва неједнак са оним из већ поменутих општина. Преко 80% живи у селима, а тачан број износи 7.705 становника. Укупна површина општине је 308.33 км² и подељена је на 13 насеља (1 град – Боучиновтси и 12 села). Територијом општине тече средњи део реке Огоста и доњи део реке Ботунуа. Просечна надморска висина износи 138.7 м. Једна од најважнијих карактеристика општине је доступност ретке врсте локвања (Бели Локвањ или Цасталиа Алба), који се простире дуж реке Рибине у селу Лехцхево. Једини аеродром у Северозападној Бугарској за ваздушни саобраћај и екстремне спортове налази се на територији села Ерден, општина Боучиновтси.

Општина Брусарци има популацију од 5.078 становника, од чега 76% живи у селима. Општина укључује 1 град – Брусарци и 9 села. Територија захвата површину од 194.43 км² и то је сврстава међу најмање општине у округу Монтана у складу са територијалним показатељима. Како показују демографски индикатори ситуација је јако неповољна у протеклих неколико година. Број умрлих је три пута већи од броја новорођених, раст становништва је негативан и број ромске популације наставља да значајно расте.

Општина Валчедрам налази се југозападно од града Лом. Удаљеност од центра Валчедрома до центра округа – Монтане – је 50 км. Територија општине захвата површину од 429 км², што представља 11,8% површине територије округа Монтана. Валчедрам има 9.900 становника по последњем попису. У руралним подручјима живи 63% становника подељених у 10 села. Административни центар је град Валчедрам који

има дугу историју, а доказ за то је број археолошких споменика који датирају из епоха Трачана и Римљана.

Општина Георги Дамуаново има популацију од 2.771 становника, од чега је 51% мушког пола. Ова чињеница показује обрнути тренд уобичајен за Бугарску и Европу – где је број жена већи од броја мушкараца. Општина има 13 села и нема градова, а територија захвата 298км² и налази се у долини реке Огоста између Врха Копрен на западном делу Старе Планине и Широке Планине– обронцима Балканана северу. На југозападу, општина се граничи са Србијом. Планинском делу се лако прилази и врло је погодан за туризам. Река Далгоселска Огоста, која представља главну притоку реке Огоста тече са територије ове општине. Подручје је јединствена комбинација планинских, брдских, шумских и изворских вода. Додатни предуслови за развој туризма су Манастир Лопусхна, колиба Копрен и еко-стазе направљене до сликовитих водопада Лангин Слaп, Дурсхин Слaп, Водени Слaп итд.

Општина Медковец се састоји од 5 села и њен административни центар је село Медковец које се налази на 38 км од центра округа града Монтана и 26 км од града Лом. Територија општине захвата површину од 191.09км² што је ставља на последње место по овом показатељу у целом округу Монтана. Два врло важна пута пролазе кроз ову општину – Пут Е79 (Лом – Софија) и пруга Софија – Видин. По последњим подацима број становника износи 4.029.

Општина Јакимово захвата територију од 220.98 км². Она се састоји од 4 села и то је најмања општина по броју становника. Село Јакимово је административни центар општине која има популацију од 4.332 становника. Пољопривредно земљиште захвата површину од 203.994 ари. Преко 60% тог земљишта обрађују 4 задруге. С обзиром да је ово пољопривредно подручје, главно занимање становника је сточарство и ратарство. У близини села Јакимово, 1972 године, откривено је сребрно богатство које датира из III-I века п.н.е.

ПРИРОДНИ РЕСУРСИ

Топографија округа Монтана је мешавина низијских поља (Петрохан Цол) и равница (Орсоуа низија, Дунавска равница), долина и брдовитог подручја (обронци Балкана) и планинских делова (Стара Планина). Највиши врх се налази у јужном делу округа, на западу Старе Планине – Врх Ком, са надморском висином од 2.016 м.

Биљне и животињске врсте – доминантне врсте у округу су у целини буква, храст, граб, бели бор, црни бор и смрека. Обронци планина прекривени су листопадним дрвећем, као и зимзеленим дрвећем након људског утицаја. У општини Берковица постоје природне шуме леске. У подручју се може наћи широк избор типичног бугарског биља које укључује жути и црвени коријандер, оригано, матичњак, хајдучка трава, лимета, црна зова, црни и црвени глог, црвени божур итд. У шумама на обронцима Балкана могу се наћи животињске врсте типичне за овај део земље – јелен, црвени јелен, јелен лопатар, зец, дивља свиња и фазан. Подручје око бугарског дела Дунава представља дом разним врстама птица, од којих неке имају статус заштићених врста. Птице на овом подручју су представљене са више од 100 врста, од чега већина стално живи на овом простору.

Клима и воде

Како је поменуто раније, клима у округу Монтана је умерено континентална. Карактеришу је високе температуре лети и ниске температуре зими. Просечна годишња температура износи 11.1 степени Целзијуса. У планинским пределим који покривају територију обронака Балкана и Старе Планине, клима се мења и полако постаје типична за планинске пределе са већим амплитудама температуре, посебно током летњег периода.

Кроз територију округа Монтана пролазе 3 реке које нису посебно богате водом – Огоста, Цибрица и Лом. Постоји 50 микро-брана које обезбеђују наводњавање пољопривредног земљишта. Потребна за пијаћом воду за становништво испуњена је Браном Огоста и Браном Среченска Бара.

Брана Огоста је највећа у Бугарској са земљаним насипом и једна је од највећих на Балкану са капацитетом од 500 милиона м³. Друга брана – Среченска Бара има капацитет од 15.5 милиона м³ и користи се као извор пијаће воде не само у округу Монтана, већ и за град Враце.

Најважнији водени ресурс представљају топли извори у Варшецу (који је познат као бања) и селу Спанчевци. Својства њихових вода имају доказан утицај приликом лечења кардиоваскуларних болести, болести централног и периферног нервног система, ендокриних и метаболичких болести, болести мускулоскелетног апарата итд. Извори топле воде су такође откривени у општини Берковица (села Барзиа, Боровци и Замфирово), као и један извор у селу Далгоделци (Општина Јакимово).

Земљиште у округу Монтана састоји се од три типа који прелазе један у други од севера ка југу:

- Дунавска равница—плодна црница
- Обронци Балкана –сиво шумско земљиште
- Део Старе Планине—смеђе шумско земљиште и планинско ливадско земљиште

Пољопривредно земљиште се већином налази у северним деловима округа, углавном у општинама Медковец, Брусарци, Лом, Боушиновци и Валчедрам (у овим општинама пољопривредно земљиште представља више од 80% укупне територије).

Шуме у просеку захватају 50% територије у планинским општинама Чипровци, Варшец и Георги Дамуаново.

Минерали на територији округа Монтана су од локалног значаја и немају потенцијала за озбиљан развој по обиму експлоатације углавном због своје количине и квалитета. Кратак преглед минерал у свих 11 општина је приказан нешто ниже:

- ☑ Грађевински материјали—каменоломи за кречњак, песак, индустријски материјал, гранит, дијабаз, шљунак
- ☑ Црни и обојени метали – Општина Чипровци
- ☑ Лежишта флуорита – Општина Чипровци
- ☑ Лигнит – Општина Лом (на територији такозваног Басена Угља Лом који се налази између река Цибрица и Лом)
- ☑ Руде гвожђа, сребра и олова – Општина Чипровци
- ☑ Руде бакра, сребра и злата – села Говезхда, Дива Слатина, Далги Дел и Копиловци
- ☑ Ватростална глина – села Клисуритса и Долна Рикса

СТАНОВНИШТВО ОКРУГА МОНТАНА – ДЕМОГРАФСKE КАРАКТЕРИСТИКЕ

Током пописа 2011 године, број становника у округу Монтана износио је 148.098 неопле, односно приближно 2% укупног становништва у Бугарској. На основу овог показатеља, округ Монтана заузима осамнаесто место међу окрузима у Бугарској. Тренд смањења броја становника у округу утиче на свих 11 општина. Становништво из ове области карактерише релативно висока миграциона мобилност која је резултат неповољне економске ситуације на територији. Интерна и екстерна миграција, заједно са негативним природним прираштајем ставља округ на треће место на основу индекса

о депопулацији, а испред њега су само окрузи Видин и Вратса. На следећој табели види се пад броја становника у периоду између 2007 и 2011 године.

Број становника у округу Монтана по општинама:

Насељеност	2007	2008	2009	2010	2011
Округ Монтана	161 161	158 291	155 899	153 066	148 098
Општина Монтана	57 098	56 608	56 086	55 246	53 856
Општина Лом	31 170	30 663	30 198	29 618	28 139
Општина Берковица	20 277	19 936	19 642	19 256	18 803
Општина Валчедром	10 986	10 641	10 398	10 116	9 900
Општина Боучиновци	10 466	10 148	9 915	9 746	9 272
Општина Варшец	8 860	8 692	8 605	8 433	8 203
Општина Брусарци	5 769	5 599	5 469	5 394	5 078
Општина Јакимово	4 793	4 620	4 535	4 453	4 332
Општина Медковец	4 571	4 447	4 310	4 194	4 029
Општина Чипровци	3 955	3 828	3 719	3 648	3 715
Општина Георги Дамуаново	3 216	3 109	3 022	2 962	2 771

На следећој табели је приказан број становника у свакој од општина и у округу у целини на основу пола. Градска популација је бројнија од руралне у три највеће општине – Монтана, Лом и Берковица. У мањим општинама, где постоји само један град, рурална популација је значајно бројнија од градске. Од свих општина чији је број становника мањи од 10.000, само у Варшецу има три пута више људи који живе у граду Варсхетс од оних који живе у селима.

Број становника у округу Монтана по месту живљења и полу у 2011 години.

Насеља	Укупно			У градовима			У селима		
	Укупно	Мушкарци	Жене	Укупно	Мушкарци	Жене	Укупно	Мушкарци	Жене
Округ Монтана	148 098	72 841	75 257	94 345	46 328	48 017	53 753	26 513	27 240
Општина Монтана	53 856	26 626	27 230	43 781	21 593	22 188	10 075	5 033	5 042
Општина Лом	28 139	13 675	14 464	22 507	10 953	11 554	5 632	2 722	2 910
Општина Берковица	18 803	9 179	9 624	13 463	6 587	6 876	5 340	2 592	2 748
Општина Валчедром	9 900	4 819	5 081	3 662	1 781	1 881	6 238	3 038	3 200
Општина Боучиновци	9 272	4 614	4 658	1 567	794	773	7 705	3 820	3 885
Општина Варшец	8 203	4 018	4 185	6 270	3 086	3 184	1 933	932	1 001
Општина Брусарци	5 078	2 536	2 542	1 208	600	608	3 870	1 936	1 934
Општина Јакимово	4 332	2 145	2 187				4 332	2 145	2 187
Општина Медковец	4 029	1 977	2 052				4 029	1 977	2 052
Општина Чипровци	3 715	1 840	1 875	1 887	934	953	1 828	906	922
Општина Георги Дамуаново	2 771	1 412	1 359				2 771	1 412	1 359

Жене чине 50.2% укупне популације а мушкарци 48.8%. Табела показује 3 занимљиве чињенице у округу Монтана, које се односе на однос између броја мушкараца и жена. У целој држави у целини, у Европи и у округу, жене су бројније од мушкараца. Међутим, како показују подаци из претходне табеле који су обојени жутом бојом, у граду Боучиновци (Општина Боучиновци) и у селима општина Брусарци и Георги Дамуаново, однос броја мушкараца и жена је на страни мушкараца.

Бугарска етничка група укључује 123.820 људи (86,3%), појединаца који су добровољно декларисали своје етничко порекло и преовлађује у свим општинама. На другом месту је ромска етничка група са релативним уделом од 12.7%, што округ Монтана чини местом са највишим релативним уделом Рома у Бугарској. Турске етничке групе има 0.12% а осталих мање од 1% чине представници других етничких група или они који се нису изјаснили.

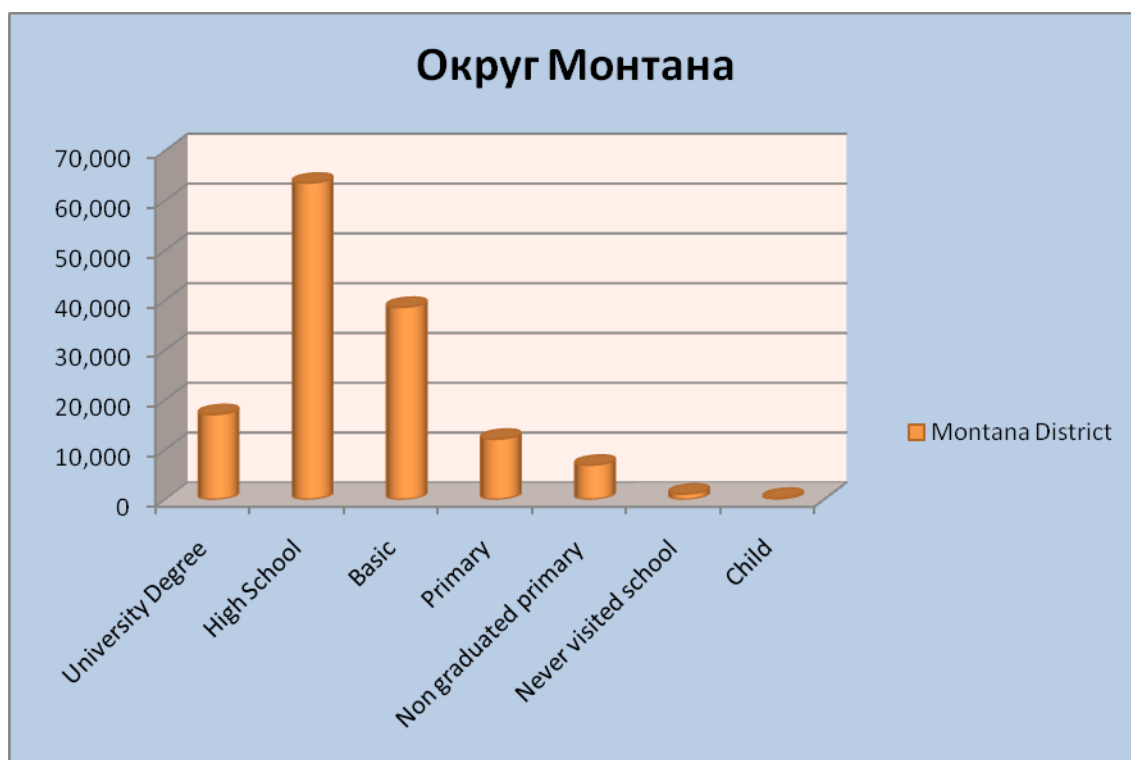
Становништво округа Монтана старије од 7 година по општинама и образовању:

Насеља	ОБРАЗОВАЊЕ							
	Укупно	Универзитет	Средња школа	Основна школа (8 разреда)	Основна школа (4 разреда)	Незавршена 4 разреда	Никада се нису школовали	Дете
Округ Монтана	139 634	17 068	63 538	38 595	12 128	6 922	1 115	268
Општина Монтана	50 613	8 551	26 614	9 806	3 143	2 166	218	115
Општина Лом	26 572	3 372	12 305	7 268	2 176	1 234	181	36
Општина Берковица	17 717	2 112	7 490	5 072	1 781	976	254	32
Општина Валчедром	9 331	519	3 197	3 652	1 157	680	100	26
Општина Боучиновци	8 716	477	3 420	3 173	1 002	506	124	14
Општина Варшец	7 633	819	2 997	2 221	997	524	63	12
Општина Брусарци	4 831	273	1 949	1 861	451	236	55	6
Општина Јакимово	4 069	197	1 420	1 728	419	250	45	10
Општина Медковец	3 823	264	1 295	1 559	475	167	50	13
Општина Чипровци	3 624	280	1 710	1 238	298	87	9	
Општина Георги Дамуаново	2 705	204	1 141	1 017	229	96	16	

До дана 01.02.2011. број становника са универзитетском дипломом у округу Монтана износио је 17.068 одн. свака осма особа (12.2%) има универзитетско образовање. Подаци показују да се у десетогодишњем периоду између 2011. и претходног пописа из 2001 године, број људи са универзитетском дипломом повећао за око 3%. Особе које имају средњошколску диплому чине 45.5% популације са више од 7 година старости.

То је раст од приближно 10% од 2001. године (36,6%). У истом периоду, број људи са осмогодишњим основним образовањем у округу се смањио са 31.9% на 27.6%, као и оних са четворогодишњим основним образовањем – са 13,9% на 8,7%. На основу овога се може закључити да се број људи са вишим образовањем повећава, иако споро.

Следећи дијаграм показује становништво по нивоу образовања:

Показатељ економске активности је један од најважнијих показатеља економије у округу. У следећој табели дато је становништво по општинама у категоријама запослен, незапослен, студент, пензионер, домаћица итд. Треба напоменути да је ниво незапослености релативно висок. Ово, заједно са високим процентом пензионисаних, показује негативне трендове у економији.

Становништво у округу Монтана по општинама и са више од 15 година старости – економска активност:

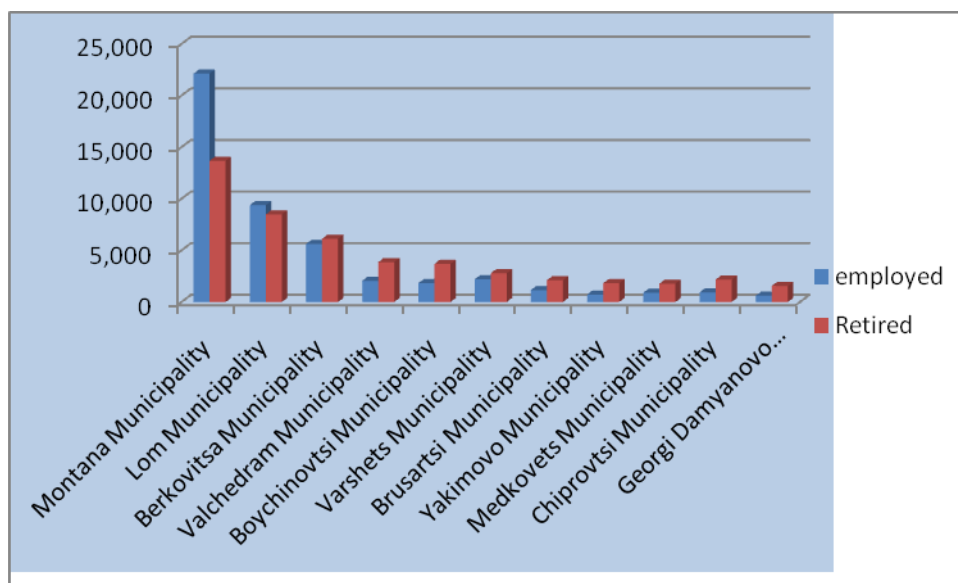
Насеља	Укупно	Економски активно			Економски неактивно				
		Укупно	Запослени	Незапослени	Укупно	Студенти	Пензионери	Домаћице	Остало
Округ Монтана	129 138	60 803	47 485	13 318	68 335	6 491	48 061	12 868	5 915
Општина Монтана	46 916	26 144	22 121	4 023	20 772	2 521	13 679	2 205	2 367
Општина Лом	24 444	12 500	9 376	3 124	11 944	1 316	8 489	1 413	726
Општина Берковица	16 389	7 475	5 613	1 862	8 914	730	6 124	6 166	894
Општина Валчедром	8 450	3 052	2 053	999	5 398	354	3 862	861	321
Општина Боучиновци	8 079	2 743	1 825	918	5 336	419	3 695	633	589
Општина Варшец	6 954	2 939	2 192	747	4 015	444	2 783	451	337
Општина Брусарци	4508	1 868	1 155	713	2 640	219	2 108	194	119
Општина Јакимово	3 746	1 073	714	359	2 673	140	1 818	508	207
Општина Медковец	3 561	1 204	904	300	2 357	127	1 777	243	210
Општина Чипровци	3 487	1 069	927	142	2 418	80	2 164	109	65
Општина Георги Дамуаново	2 604	736	605	131	1 868	141	1 562	85	80

По подацима од дана 31/12/2012 запосленост у округу Монтана од 39.2 ппт је приближна запослености у читавом Северозападном Региону (39.6 ппт) али нижа од запослености у Бугарској у истом периоду (46.6 ппт).

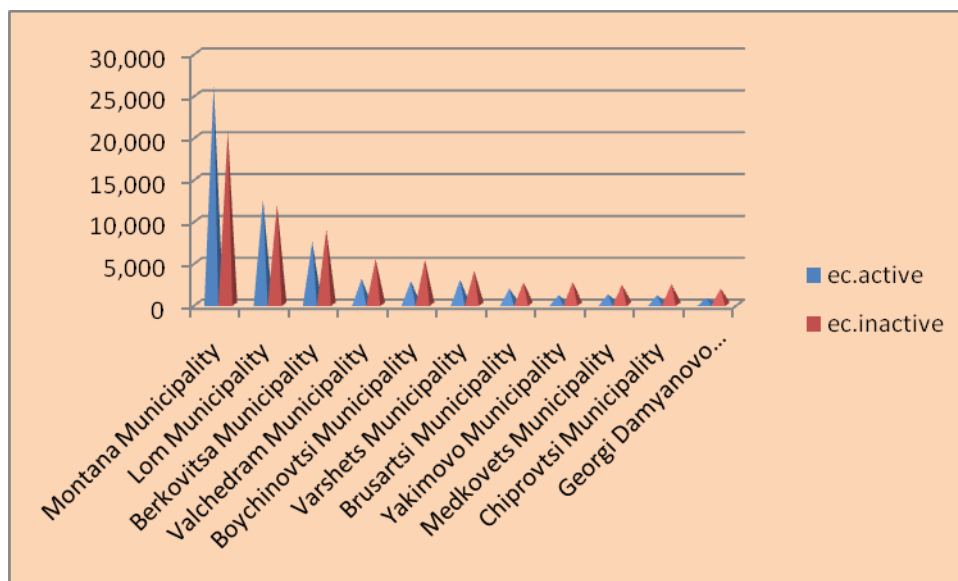
Ситуација је потпуно другачија са незапосленошћу у 2012. У Бугарској и читавом Северозападном Региону, незапосленост је износила 12.3 ппт, а у округу Монтана износила је 14.9 ппт (на другом месту после округа Видин – 17.4 ппт).

На следећем дијаграму приказана је алармантна статистика која се тиче чињенице да удео запослених превазилази удео пензионисаних само у две најнасељеније општине – Монтана и Лом. У осталих 9 општина, број пензионера је двоструко већи од броја запослених.

Становништво округа Монтана по броју пензионисаних лица и економски активних особа:

Статистика која је графички приказана на следећем дијаграму показује однос економски активног и економски неактивног становништва. У округу Монтана, укупан број економски неактивних становника износи 68.335 а број економски активних је 60.803. Ови подаци су из већине општина. Само у случају две најнасељеније општине – Монтана и Лом, има мало више економски активних особа од економски неактивних старијих од 15 година.

ЕКОНОМСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ОКРУГА МОНТАНА

Због специфичности испитивања које су спроводили НСИ и Еуростат, већи део података који се тичу економије округа датира пре 2011 године. Округ Монтана има БНП од преко 749 милиона лева, што чини 1.6% укупног БНП државе за 2010 годину. Уколико погледамо податке из исте године, по БДП показатељу по становнику округа, округ се налази на дну са 4.894 лева и налази се једино испред округа Видин (4.730 лева) и округа Силистра (4.518 лева).

Погоршани економски показатељи показују лагани раст у период између 2010 и 2011 године у следећим категоријама:

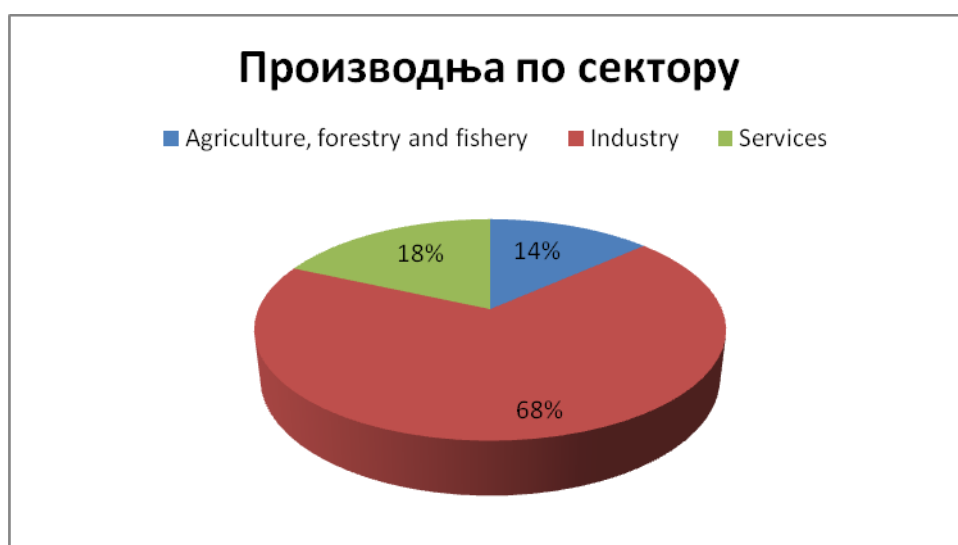
- ❖ *Производња—15% раста (са 960.657.000 лева на 1.129.839.000 лева).*
- ❖ *Приход од активности—14.43% раста (са 1.528.232.000 лева на 1.850.803.000 лева)*
- ❖ *Нето приход од продаје – 18.4% раста (са 1.331.097.000 лева на 1.631.192.000 лева)*
- ❖ *Дугорочна фиксна средства—11.07% раста (са 527.397.000 лева на 593.069.000 лева)*

Број регистрованих предузећа које послују на територији округа Монтана у периоду између 2007 и 2011 године повећао се за готово 12%. У 2007 години било је 3.967 предузећа а њихов број у 2011 години износи 4.517.

У периоду између 2007 и 2011 године, дошло је до озбиљних промена у неким од главних сектора у округу. Пољопривреда, шумарство и риболов су као сектор произвели производе у вредности од 151.385.000 лева у 2011 години. Од 2007 године, овај сектор је у сталном порасту и позитиван је са годишњим растом од 20 до 30 милиона лева. У поређењу са 2007 годином, производња је вредела 39.939.000 лева, док по скорашњим подацима она превазилази 150 милиона лева, што чини 13.4% укупног удела у производњи округа Монтана у левима. Као сектор, индустрија, која обезбеђује највишу вредност производње у округу, доживела је две озбиљне рецесије – у 2009 години и 2010 години. Само у 2011 години подаци показују раст и прелазе своту од 678.205.000 лева у 2008 години до приближно 772.000.000 у 2011 години. Стога је удео индустрије у производњи 68.3% по последњим подацима. Проценат услужних делатности показује незначајан раст у периоду између 2007 и 2011 године од нешто више од 1%. Од 2007 до 2009 године, сектор услужних делатности има раст од 1 до 2%

као удео у поређењу са осталим секторима у економији а онда расте од 17% до 20.7% 2009 године, међутим у последњих пар година пада на 18.3%. У погледу вредности, услужне делатности показују помало другачији тренд. Оне бележе приметан раст од скоро 34% током 5 година – са 136.814 милиона лева у 2007. до 206.572 милиона лева у 2011 години. Постоји слаб пад у 2009 години, али следеће године тај пад је превазиђен и забележен је раст.

У целини, производња у округу Монтана бележи раст сваке године и 2011. достиже ниво од 1.129.839.000 лева. На следећем дијаграму може се видети проценат три главна економска сектора у округу у 2011 години.

Округ карактерише слабо интересовање за инвестиције великих инвеститора. Из тог разлога, број предузећа споро расте, проблем са миграцијом становништва расте, а економија је представљена претежно кроз микро-предузећа која запошљавају до 9 људи. Од 2007 до 2011 године, број микро-предузећа расте тек 3%, што је раст од 325 нових предузећа у периоду од 5 година. По скорашњим подацима из 2011 године, број микро-предузећа је достигао 4.168 и чини 92.3% укупног броја предузећа у округу. У исто време, подаци о нивоу предузетништва показују да постоји однос од 3 предузећа на 1.000 особа. Као поређење, просечан број новооснованих предузећа у земљи је 51 на 1.000 људи.

Удео предузећа се полако мења током петогодишњег периода (2007-2011) како број предузећа која се баве пољопривредом показује значајан раст – повећање за око 200, али у исто време, у прерађивачкој индустрији се бележи пад од 44 односно 501 предузеће у 2011 години.

У округу Монтана, главна поља активности предузећа у 2011 години су следећа (дато у цифрама и процентима):

- *Трговина - 45.7% (2 064)*
- *Прерађивачка индустрија - 11.1% (501)*
- *Хотели и ресторани - 8.1% (365)*
- *Пољопривреда, шумарство и риболов - 7.9% (355)*
- *Здравство и социјалне активности - 5.1% (230)*
- *Професионалне активности и истраживања - 4.3% (192)*
- *Транспорт, складиштење и поштанске услуге - 3.8% (170)*

Највећи део предузећа које послују на територији округа Монтана су микро-предузећа са до девет запослених – 92.2% од укупног броја, како је наведено раније. Занимљиво је напоменути да само 8 предузећа, или 0.2% од свих активних предузећа имају преко 250 запослених, али дају $\frac{1}{4}$ производње и дају посао $\frac{1}{7}$ запослених.

Структура предузећа у округу Монтана у 2010 години

		Удео у %		
Величина предузећа	Број предузећа	Укупан број предузећа у %	Обим производње	Број запослених
Укупно	4 484	100,0	100,0	100,0
Микро-предузећа (до 9 запослених)	4 136	92,2	19,0	35,4
Мала предузећа (10-49 запослених)	284	6,3	23,2	25,5
Средња предузећа (50-249 запослених)	56	1,2	32,8	25,2
Велика предузећа (преко 250 запослених)	8	0,2	25,0	13,9

Није изненађујуће да је отприлике половина предузећа у округу Монтана (51.4%) концентрисана у општини Монтана. 16,2% предузећа је лоцирано у општини Лом. На трећем месту је општина Берковица са 13,6% од укупног броја. Предузећа са више од 250 запослених концентрисана је само у општинама Монтана и Лом. Има их 8 и њихов број је остао непромењен у 2011 години.

Индустрија

Како је већ поменуто, главни сектор индустрије у округу Монтана је прерађивачка индустрија која ствара производњу од преко 600 милиона лева (са ценама из 2011 године). Међутим, у сектору постоји доста проблема који се тичу несигурности у економији и недостатку потражње за производњу. У 2010 години, инвестиције су износиле 41.6 милиона лева (40% укупних инвестиција на том подручју). Стране инвестиције из земаља попут Шпаније, Грчке, Немачке и Италије достигле су 21 милион евра.

Секторна специјализација у округу Монтана на основу показатеља “остварена производња” у свотама мереним по ценама из 2011 године:

- ☑ Производња електричних уређаја– 184.338.000 лева
- ☑ Производња метала и металних производа – 151.160.000 лева
- ☑ Прехрамбена индустрија– 123.160.000 лева
- ☑ Ауто-индустрија– 94.074.000 лева
- ☑ Текстилна индустрија–40.658.000 лева
- ☑ Производња гумених и пластичних производа– 20.673.000 лева
- ☑ Дрвна индустрија и производња папирних производа– 10.778.000 лева
- ☑ Производња компјутера и комуникационе опреме– 300.000 лева

У периоду између 2007 и 2011 године дошло је до повећања до различитог нивоа у прехрамбеној индустрији (41.2%), производњи метала и металних производа (90%). Прави бум се могао видети на пољу производње компјутера и комуникационе опреме (222.6%) и ауто-индустрији (165.3%). У истом периоду, пад се могао видети у производњи гумених и пластичних производа (-47.6%), производњи машина и опреме (-39.4%) и дрвној индустрији и производњи папирних производа (-13%).

Грађевински сектор

Током последњих година, грађевински сектор је био у највећој опасности у целом округу. У 2010 години, обим грађевинских активности мерен ценама из те године био је скоро двоструко мањи од оног из 2009 године јер је пад у изградњи зграда био 33.8%, а у изградњи инфраструктуре – 55.6%. Удео нових грађевина завршених у 2010 години је био 86.6%, а разлика до 100% укључује одржавање већ изграђених објеката и поправку постојећих.

Пољопривреда

Пољопривреда је раширенија у северним деловима округа, док су јужни делови више планински због близине обронака планине Балкан и погоднији су за сточарство и шумарство. Пољопривредно земљиште покрива 2.104.292 ара, што је више од половине укупне територије. Број фарми износи 9.500, од чега је 1.900 лоцирано у општини Монтана, након које следи Лом са 1.290 и Берковица са 1.020.

Ратарство

Климатски услови у округу су погодни за ратарство, виноградарство, воћарство и повртарство. Постоје предуслови за велике приносе јагода који нису у потпуности развијени. Јагоде, малине и боровнице се узгајају у округу јер већ постоје услови за њихово складиштење. Највећи потенцијал за принос јагода и малина имају полупланинске општине – Берковица, Варшец и Георги Дамуаново.

Повртарство, узгој житарица и део винограда налази се дуж Дунава. Разне врсте грожђа се гаје у општинама Лом, Монтана, Георги Дамуаново и Берковитц. Плантаже сунцокрета су широко распрострањене на целом подручју.

Области које се могу наводњавати заузимају 167.000 ари али само се 2.140 ари искористило у 2011 години. Током последњих година постоји тренд да се ова подручја повећају јер их је у 2010 години било готово три пута мање.

Подручје које је под усевима (2011-2012)

<i>Врста усева</i>	<i>Површина (ар)</i>
<i>Жито</i>	<i>395 987</i>
<i>Јечам</i>	<i>45 565</i>
<i>Тритикала</i>	<i>2 800</i>
<i>Уљана репица</i>	<i>67 576</i>
<i>Кукуруз за исхрану</i>	<i>184 987</i>
<i>Кукуруз за силажу</i>	<i>2 190</i>
<i>Сунцокрет</i>	<i>291 890</i>
<i>Овас</i>	<i>600</i>
<i>Кромпир</i>	<i>639</i>
<i>Парадајз</i>	<i>130</i>
<i>Дуван</i>	<i>300</i>
<i>Виногради</i>	<i>7 118</i>
<i>Грожђе за исхрану</i>	<i>153</i>
<i>Малина</i>	<i>895</i>
<i>Јагода</i>	<i>330</i>
<i>Вишња</i>	<i>774</i>
<i>Трешња</i>	<i>303</i>

Бресква	28
Шљива	298
Јабука	465
Укупно	1 003 028

Сточарство

Сточарство је традиционално занимање у целом округу. Узгајање крава је развијено у равничарским деловима Дунавске равнице, док се овце и козе чувају у јужним крајевима. У последњих пар година дошло је до повећања броја животиња у смислу узгајања зечева, свилених буба и пчеларства. У исто време, број крава, оваца, коза и живине је опадао.

Подаци о броју животиња по врстама у 2011 години, који су узгајани на територији округа Монтана, како је представљено од општинског директора “Пољопривреда”, општина Монтана:

Врсте животиња	Број
Говеда	15 762
Краве	10 422
Бизон	334
Женке бизона	217
Овце	47 127
Женке овце	32 599
Козе	22 229
Женке козе	16 404
Свиње	8 676
Крмаче	893
Живина	867
Кокошке носиле	360
Бројлери	439
Зечеви	13 150
Женке зечева	4 366
Кошнице	21 916

Шуме

По подацима националног завода за статистику (НСИ) за 2011. шуме у округу Монтана су захватале површину од 851.553 ари и већином су то листопадне шуме (око 80%). Шумске површине су обједињене у 5 државних шумских секција које захватају следећу површину и територију:

СФ “Берковица” – укључује општине Берковица и Варшец, област површине 27.477 хектара

СФ “Говезхда” – укључује општину Георги Дамуаново, област површине 17.084 хектара

СФ “Лом” – укључује општине Лом, Брусарци, Валчедром, Медковец и Јакимово, област површине 6.558 хектара

СФ “Монтана” – укључује општине Монтана и Боучиновци, област површине 15 982 хектара

СФ “Чипровци” – укључује општину Чипровци, област површине 16.539 хектара

СЕКТОР УСЛУЖНИХ ДЕЛАТНОСТИ

Сектор услужних делатности махом укључује мала предузећа, а као део њих и породичне бизнисе. Укупан број предузећа која послују на територији округа је 3.480, а значајан део њих налази се у најразвијенијим општинама – Монтана и Лом.

Економска криза је утицала и на овај сектор и у периоду између 2010 и 2011 године приходи су порасли само за 1.4 милиона лева. У 2010 години приходи су износили 581.8 милиона лева а у 2011 години – 580,4 милиона лева.

Предузећа која послују пре свега у области трговине и поправке аутомобиле и мотоцикала доносе 82.5% прихода од продаје у сектору и носе 44,6% производње. 59 од укупно 2.071 предузећа послује у области трговине и поправке возила престало је са активношћу у 2010 години. У исто време, финансијски параметри ове гране побољшани су јер су у 2010 години предузећа која се баве трговином затворила своје рачуне са профитом вишим за 1 милион лева него у 2009 години.

Активности које су повезане са транспортом, складиштењем и поштанским услугама покривају 18.2% услуга у сектору у 2010 години. Овде такође долази до повећања прихода по тадашњим ценама. Проценат повећања је 11% у поређењу са 2009 годином.

Друге активности које су доживеле раст у 2010 години су:

- Култура, спорт и забава – 22,9%
- Стварање и ширење информација, телекомуникације –7,1%
- Некретнине –4,3%

Приходи од предузећа које послују у области хотела и ресторана доживели су пад од 6%.

ТУРИЗАМ

Подручје има богату историју која је предуслов за развој туризма. У античко време, округ је насељавало трачко племе Трибала, као и представници Словена и Прото-Бугара. У време успона Источног Римског Царства, у овом подручју створена су насеља Монтанесиум (Монтана), Алмус (Лом) и Медека (Варшец).

Округ има разнолике природне лепоте – од равница на северу, живописних обала и ада на Дунаву до планина на југу, покривених шумама. Планински туризам, празнични

туризам, лов и риболов имају потенцијала за развој. У том смислу могу се искористити:

- *Парк природе “Враце Балкан”, чији део се налази у општини Варшец*
- *Резервати природе “Ибисха” и “Горна Кориа”*
- *Заштићено подручје “Копрен – Равно Буџе – Деуанитса – Калиманитса” на Западној Старој Планини*
- *Брана Огосте са највећим отвореним комплексом у Северозападној Бугарској – спортски и забавни комплекс Аугуста*
- *Пећина Мисхин Камак која се налази у близини села Горна Лука, познатом по својим подземним језерима и ексклузивним сталактитима и сталагмитима.*
- *Водопад Чипровци*

600 културних споменика налази се на територији округа Монтана, а већина има локални значај.

Од туристичких дестинација у округу могу се истаћи:

- *Римско утврђење “Калето” у Берковици*
- *Музеј-кућа Ивана Вазова*
- *Кула часовник у Берковици, подигнута у периоду 1762-1764, висине 21.4 метара*
- *Клисуре Манастир “Ст. Кирил и Методиу”- четврти по величини у Бугарској и највећи епархијски манастир*
- *Манастир Лопухна “Ст. Јоан Предтеча” (Св. Јован Крститељ)*
- *Манастир у Чипровтсима “Ст. Иван Рилски”*
- *Манастир из места Добридол “Ст. Троица” (Св. Тројица)*
- *Храмови – културни споменици од националног значаја*
 - *Црква “Ст. Ницолас” у селу Долна Вереница поседује иконе из XVI – XVII века*
 - *Црква “Ст. Вазнесение Христово”(Вазнесење) у месту Чипровтси – симбол храбрости локалног становништва током Побуне у Чипровтсима*
 - *Црква Борун у Лому – уништавана неколико пута, где су сачуване иконе, апотеоза сликара из Дебарске Сликарске Школе*

- *Музеји:*
 - *Историјски музеј у Монтани, отворен 1953. године*
 - *Историјски музеј у Лому, отворен 1925. године. Објављено је да је зграда музеја проглашена за историјски споменик*
 - *Историјски музеј у Чипровтсима са колекцијом из шездесетих година прошлог века*
 - *Етнографски музеј у Берковици*
 - *Михаилова кућа – Културни споменик и једина у потпуности реновирана кућа из периода Бугарске ренесансе у округу*

Културна богатства округа могу се успешно искористити за развој културно-историјског туризма. Мала и живописна села су одличан предуслов да се пажња усмери на сеоски туризам. Такође, општина Варшец има велике потенцијалне могућности за развој бањског туризма захваљујући топлим минералним изворима са лековитом водом.

ДЕО II - SWOT АНАЛИЗА

ПРЕДНОСТИ	МАНЕ
Друга највећа речна лука на Дунаву у граду Лом	Негативни демографски трендови – старење популације, смањење популације у руралним областима, висок ниво интерне и екстерне миграције радне снаге
Чиста животна средина без озбиљног загађења	Низак ниво иновација и конкурентности предузећа у округу у целини
Добар географски положај, спољна речна граница са Румунијом; заједничка граница са Србијом; близина Софије и Видина; територијом округа пролази паневропски Коридори 4 и 7	Једно од последњих места у земљи по БНП вредности по становнику
Пристап интернету у свакој општини	Висок удео неписмене ромске популације са трендом повећања
Богато културно и историјско наслеђе округа са културним споменицима од националног и локалног значаја	Висок ниво незапослености
Добро развијена мрежа струковних средњих школа у Монтани и Лому	Недовољно развијена транспортна инфраструктура која захтева озбиљне инвестиције
Добра основа за развој пољопривредног сектора	Недостатак универзитета на територији округа
Минерални и лековити топли извори	Велике унутрашње разлике међу општинама
Јединствени природни ресурси – део Парка природе “Врачански Балкан”, резервати Ибиша и Горна Кориа; заштићена подручја	Недостатак озбиљних страних инвестиција у округу

Копрен – Равно Буше – Деуанитса – Калиманитса; Пећина Мисхин Камак, Водопад Чипровтси	
Одржива економија	Недостатак ординација, лекара опште праксе и зубара у већини села
МОГУЋНОСТИ	ОПАСНОСТИ
Могућности за развој био-пољопривреде	Упркос повећаним вредностима у главним економским показатељима, они остају испод просека у држави
Стварање односа тесне економске сарадње са Србијом и Румунијом	Највећи део главних економских активности је концентрисан у граду Монтана
Искоришћење потенцијала за развој разних врста туризма и привлачење страних туриста из суседних земаља	Врло споро увођење нових технологија у свим областима
Отварање бар једног универзитета у што краћем року	Депопулација руралних пордручја и миграција радне снаге
Повећање привлачности подручја за инвестиције и стварање радних места	Пропадање постојећих постројења за наводњавање у пољопривреди услед немара и поновних инвестиција
Стварање гранских организација у пољопривреди са циљем заједничких напора приликом пријаве за донације ЕУ и искоришћење постојећег потенцијала за развој пољопривреде и сточарства	Повећање нивоа незапослености
Примена информативних кампања за сеоско становништво о могућностима развоја руралног туризма по природним ресурсима	Недовољно учешће општина у европским програмима и низак ниво примењених пројеката финансираних од стране ЕУ

ПРЕЛИМИНАРНО ИСПИТИВАЊЕ – БОРСКИ ОКРУГ

Борски округ или округ Бор је један од 29 округа на територији Србије. Налази се у источном делу државе и захвата 3.507 км² територије Србије. Има 90 насеља, 6 су градови а осталих 84 су села. Густина популације је 35.3 човека по квадратном километру с обзиром да је број становника 124.992 по подацима са пописа урађеног од стране Републичког Завода за Статистику (РЗС) у 2011. години. Округ чине 4 општине – Бор, Кладово, Мајданпек и Неготин.

Општина Бор има 48.615 становника, по подацима из 2011 године, а 34.160 становника живи у граду Бору. Општина је добро позната по једном од највећих рудника бакра у Европи – РТБ Бор. Уколико погледамо историју, Бор је рударски центар од 1904. године када је француска компанија почела да прерађује откривене ресурсе. Територија општине захвата 856 км² и подељена је у 14 насеља. Природна добра општине су Бањско Поље, Брестовачка Бања, Борско Језеро и планина Стол. Занимљива чињеница у вези општине је да у њој живе људи 32 националности, међу којима највеће групе након Срба чине Власи, Роми, Македонци, Румуни и Албанци. Током последњих неколико година, загађење ваздуха проузроковано рударском индустријом разлог је постепеног пада популације услед миграционих процеса.

Општина Кладово се налази на десној обали Дунава. Највећи део становништва живи у селима, док град Кладово има 8.913 становника (43% од укупног броја). Територија општине захвата 629 км² и подељена је на 23 насеља. Главни економски субјекат је хидроелектрана изграђена у општини. Дивне локације допуњују и археолошки локалитети као што су остаци Трајановог Моста (мост римског Цара Трајана) и римско утврђење Диана.

Општина Мајданпек своје име носи по живописном граду Мајданпеку. На бугарском, назив се преводи као Меденпек (бакар се преводи на бугарски као *мед*) и потиче од рудника бакра. Број становника општине је око 18.000 а готово 7.000 живи у административном центру општине – граду Мајданпеку. Град се налази у средини котлине и окружен је брдима под шумом. Територија општине захвата 932 км²

покрива 14 насеља. Рајкова Пећина – једна од најлепших пећина у Србији је једно од природних добара општине.

Општина Неготин налази се у Неготинској Равници између река Дунав и Тимок и захвата површину од 1.090 км². Административни центар општине је град Неготин са 16.716 становника што чини око 45% популације у општини. Музеј Неготин поседује археолошка открића која датирају из времена Римског Царства па све до Другог светског рата. Још један културни објекат је Кућа-музеј Стевана Мокрањца – најпознатијег српског композитора из XIX века, који се родио и одрастао у Неготину.

ПРИРОДНИ РЕСУРСИ

Природна добра која су проглашена заштићеним подручјем налазе се на територији округа. Најинтересантнија и најзначајнија су Резерват природе Буково у Неготину који покрива 10 хектара, Резервати природе Мустафа са површином од 10 хектара и Коњска Глава са површином од 25 хектара у Мајданпеку.

Општина Бор поседује 10 *термо-минералних извораса* лековитом водом. Температура воде је између 32 и 42 степена целзијуса. Састав минералне воде се користи за лечење хроничних болести зглобова, мишића, повреда костију, нервног система, лумбага и других болести.

Планина Стол, која се налази у близини града Бора је импресивна са својим крашким формацијама. Највиши врх планине налази се на висини од 1.156 м. Саграђена је и колиба са капацитетом од 35 лежаја.

Рајкова пећина, налази се на удаљености од 2 км од Мајданпека. То је речна пећина дуж које тече Рајкова река. Током лета, погодна је за туризам јер река у тунелу пресуши и пећина постаје приступачна за људе. Туристичка рута је дужине 1.410 метара што је готово половина њене дужине (2.304 метра). Потребно је сат времена за туру, а водичи воде туристе у периоду од априла до октобра.

Клима

Борски округ се налази у умерено-континенталној климатској зони. Клим у већином карактерише утицај континенталних ваздушних маса из умерених зона и оне се формирају изнад Балканског полуострва. Просечна температура у јануару износи између -2° и -3°Ц, а просечна температура у јулу износи између 25° и 27°С.

Месец	Jan	Feb	Mar	Apr	Мај	Jun	Jul	Авг	Sep	Okt	Nov	Dec	Godišња
Просечна максимална °Ц (°Ф)	3 (37)	4 (39)	10 (50)	16 (61)	22 (71)	25 (77)	27 (81)	27 (81)	23 (74)	16 (61)	8 (46)	4 (39)	15.4 (59.8)
Просечна минимална °Ц (°Ф)	-3 (27)	-2 (28)	2 (36)	7 (45)	12 (54)	16 (60)	17 (63)	16 (61)	13 (55)	7 (45)	2 (36)	-1 (30)	7.2 (45)
Падавине мм (у инчама)	38 (1.5)	38 (1.5)	43 (1.7)	48 (1.9)	61 (2.4)	69 (2.7)	48 (1.9)	33 (1.3)	36 (1.4)	33 (1.3)	53 (2.1)	53 (2.1)	553 (21.8)

Извор: Weatherbase

Планински делови округа формирају планинску климатску зону. Она укључује области са надморском висионом од преко 1.000 метара (подручја око планине Стол). Карактеришу је ниже температуре од оних у равницама и котлинама, мала температурна амплитуда, облаци и падавине, стални и стабилан снежни покривач, низак атмосферски притисак и снажни ветрови.

Минерали – регион је богат рудама бакра и злата и главна лежишта се налазе у општинама Бор и Мајданпек. Лежишта сребра су такође откривена али су оно расута по целој територији.

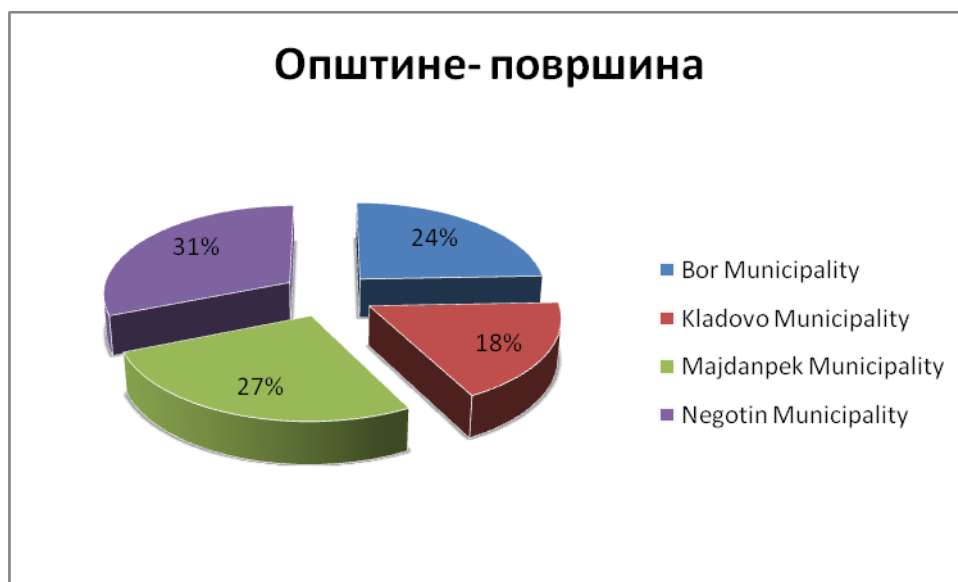
ДЕМОГРАФСKE КАРАКТЕРИСТИКЕ СТАНОВНИШТВА У БОРСКОМ ОКРУГУ

Представљени подаци преузети су из статистика које је објавио Републички Завод за Статистику након пописа из 2011 године.

Како је већ наведено, Борски округ покрива територију од 3.507 км² и подељен је у 4 општине – Бор, Мајданпек, Кладово и Неготин. У наредној табели се могу видети подаци и површина за све 4 општине као и насеља која укључују.

Округ/Општина	Територија (км ²)	Број насеља
Борски округ	3 507	90
Општина Бор	856	14
Општина Кладово	629	23
Општина Мајданпек	932	14
Општина Неготин	1 090	39

Да би се боље приказали подаци на следећем дијаграму приказано је учешће општина по територији у процентима. Највећа општина је Неготин, за којом следе Мајданпек и Бор. Најмање је Кладово (18%) на територији Борског округа.

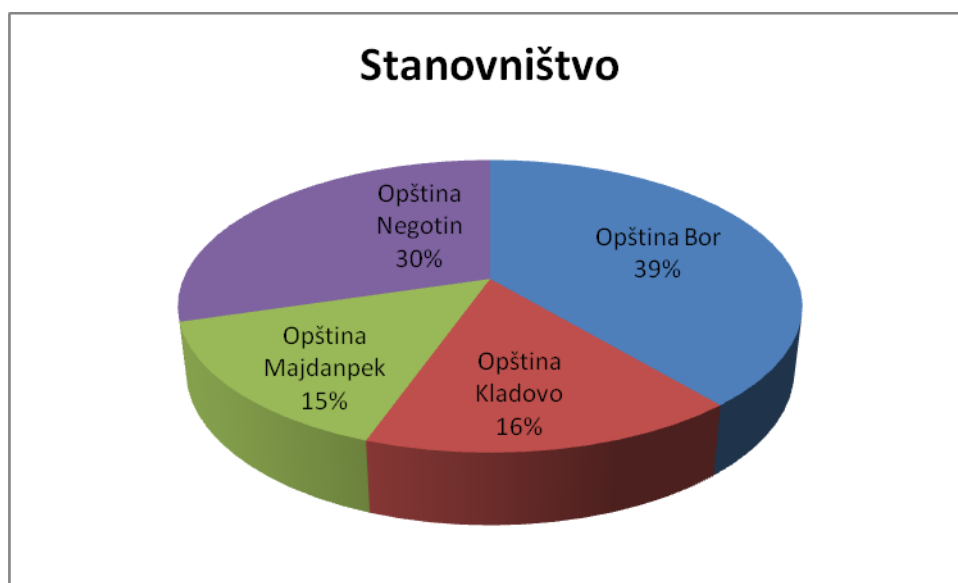

По резултатима са последњег пописа из 2011 године, становништво Борског округа има 124.992 становника. По полу, жена има више од мушкараца са мало изнад 50% од укупног броја. Укупно у округу има 51.12% жена. Ово није изненађујуће али представља доказ за тренд који се виђа у европским земљама према коме је број жена мало већи од броја мушкараца.

Становништво Борског округа подељено по општинама и полу:

Округ/Општина	Мушкарци	Жене	Укупно
<i>Борски округ</i>	61 096	63 896	124 992
Општина Бор	23 871	24 744	48 615
Општина Кладово	10 068	10 567	20 635
Општина Мајданпек	9 331	9 355	18 686
Општина Неготин	17 826	19 230	37 056

Иако је Бор на последњем месту по територији, општина у свом својству административног центра округа има удео од 39% од укупног становништва. Општина Кладово је такође на последњем месту са 16% становништва.

Показатељи наталитета, морталитета и природни прираштај:

По подацима са пописа у Србији, који је урадио Републички Завод за Статистику 2011 године, индекс наталитета за државу износи 9,0 ппт док је индекс морталитета 14,2 ппт. Ово значи да негативан природни прираштај износи -5,2 ппт. На овим основама вредности показатеља за Борски округ су значајно опали. За округ, индекси наталитета и морталитета износе:

- Наталитет од 7.3 ппт (нижи од 2 ппт)
- Морталитет од -17.2 ппт (виши од 3 ппт)

Пораст становништва за 2011 годину у Борском округу износи -9.9 ппт што је готово двоструко од индекса који се односи на целу државу. Ове вредности резултат су трендова старења популације и високог нивоа миграције у друге округе и државе.

Општина са највећим наталитетом у округу, вишим од просека у земљи је центар округа – општина Бор са 8.4 ппт, након чега следе општине Кладово, Неготин и Мајданпек са вредностима између 6.3 – 6.7 ппт. Екстремно висок морталитет има општина Неготин (22.2 ппт), након које следи Кладово са 19 ппт. Индекс морталитетау општини Бор једнак је просеку у држави. Ово доводи општину Неготин на прво место у погледу негативног природног прираштаја (-15.6 ппт) а општину Бор на последње по природном прираштају (-5.7 ппт), што је близу вредности које се односе на целу земљу.

Старосна структура

Просечна старост становништва у округу Бор у 2011 години износи 43.30, а као поређење, ова вредност износи 41, 57 за целу земљу. Просечна старост становника у општинама у округу варира између 41 и 44 година. Радно способно становништво чини 66,87% од укупног броја становника, док предшколско становништво чини скоро 6%. Може се напоменути да је њихов број приближан у свим општинама осим Бора, који показује екстремно уједначену дистрибуцију ове важне групе. У већини српских округа ситуација је потпуно другачија како број предшколаца варира у општинама са разликама од +/-50%.

Старосна структура становништва у Борском округу по општинама у 2011 години:

Старост	Општина Бор	Општина Кладово	Општина Мајданпек	Општина Неготин	Борски округ
0 - 14	6 726	2 358	2 370	4 277	15 731
15 - 64	33 990	13 245	12 975	23 157	83 367
65+	7 899	5 032	3 341	9 622	25 894
Укупно	48 615	20 635	18 686	37 056	124 992

ЕКОНОМСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ЗА БОРСКИ ОКРУГ

Подаци употребљени у припреми ове анализе преузети су са статистика које је објавио Републички Завод за Статистику о економији у земљи.

Буџетски приходи округа за 2011 годину износе 3.195.591.000 динара (један од најнижих у земљи) док трошкови за исти период износе 3.023.114.000 динара. Општинске администрације све 4 општине су се обавезале да задрже трошкове на нивоу који не превазилази приходе. Са једне стране ово је помогло да се обезбеди одрживо економско окружење, али са друге стране, то представља препреку за озбиљне инвестиције општина у секторима као што су образовање, здравство, инфраструктура итд.

По подацима за округ, број незапослених у целини износио је 12.592 у 2011 години. Неквалификована радна снага износи 42.6%. Овај показатељ је највиши у општини

Кладово - 53.8%. Најнижи проценат неквалификоване радне снаге је у општини Бор – 37%. Овај забрињавајући тренд резултат је ниских прихода и лошег квалитета живота људи, као и недостатак озбиљних инвестиција у образовање на локалном нивоу.

Економски сектори који обезбеђују највиши ниво запослени у Борском округу су следећи: (по броју запослени у 2011 години)

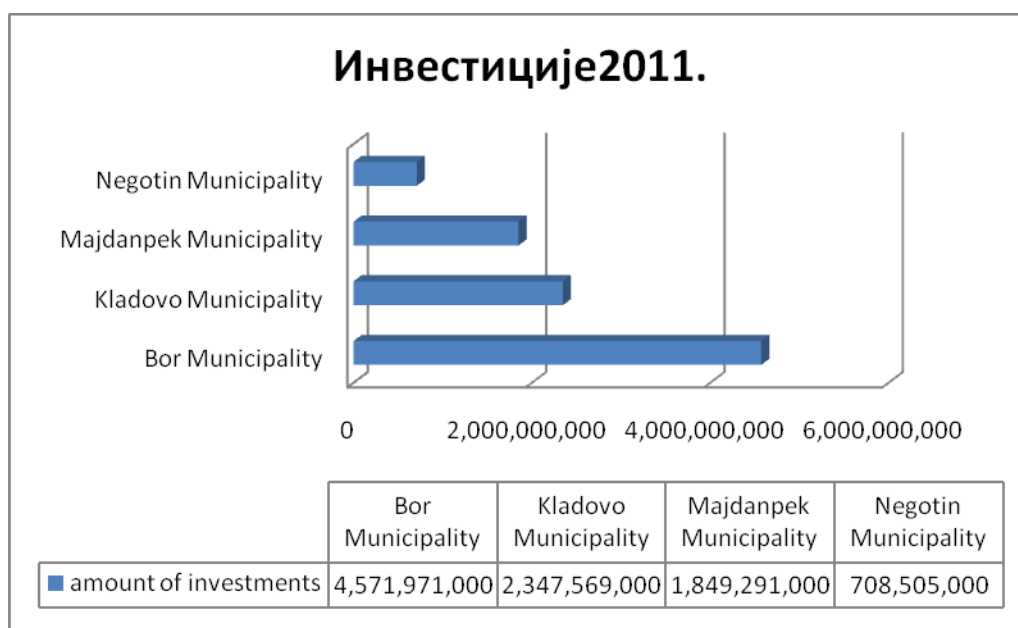
- ❖ Производња (5 193)
- ❖ Здравство и социјалне службе (3 022)
- ❖ Рударска индустрија (2 958)
- ❖ Образовање (2 370)
- ❖ Снабдевање струјом и гасом (1 483)
- ❖ Администрација и службе цивилне заштите, обавезно социјално осигурање (1 203)
- ❖ Транспорт и складиштење (1 044)
- ❖ Снабдевање водом (893)
- ❖ Великопродаја и малопродаја, заједно са поправком аутомобиле и мотоцикала (1 532)

Овде такође треба напоменути тренд према коме је најпривлачнији центар за тражење посла центар округа – општина Бор. Половина свих запослених у округу ради тамо – 10 573. Треба узети у обзир да је ово општина са највећим бројем квалификованих људи у целом округу. Следећи на листи је Неготин са 4.558 запослених, Кладово са близу 4.000 и Мајданпек са око 3.500.

Рударска индустрија је углавном концентрисана на општине Бор и Мајданпек. Запослених у области здравства и социјалне службе има готово три пута више у центру округа. Иста ситуација је и са запосленима у образовању, администрацији и истраживањима. Трговина некретнинама је слабо развијена у општинама Бор и Неготин. Сектори пољопривреде, шумарства и риболова пружају запослење за најмање 60-80 особа у свакој од 4 општине.

Инвестиције у нова дугорочна фиксна средства укупно у целом Борском округу достижу 9.477.336.000 динара. Инвестиције у општину Бор представљају готово половину ове суме – 48,24%. За општину Кладово проценат износи 24,77% за 2011. годину. На трећем месту је општина Мајданпек са 19,51%. Најмањи ниво инвестиција у

дугорочним фиксираним средствима има општина Неготин – само 7,48%. На следећем дијаграму графички су приказани подаци и табела. Вредности су дате у динарима.

Главни економски сектори у које су се улагала овде наведена средства у 2011 су следећи:

Рударска индустрија – 4 906 479 динара

Снабдевање струјом и гасом итд. – 2 717 973 динара

Производња – 647 960 динара

Грађевина – 86 444 динара

Великопродаја и малопродаја, поправка аутомобиле и мотоцикала – 61 517 динара

Снабдевање водом и одржавање мреже – 27 403 динара

Хотели и ресторани – 27 390 динара

Транспорт и складиштење – 24 871 динара

Пољопривреда, шумарство и риболов – 18 100 динара

Како се може приметити, главни сектор у округу представља рударска индустрија у коју је отишла скоро половина инвестиција. Вредност инвестиција чак премашује укупну вредност инвестиција у фиксираним средствима за целу општину Бор. Производња, грађевина и трговина такође имају добар проценат. Није изненађујућа чињеница да се на последњем месту налазе пољопривреда, шумарство и риболов. Ови сектори опадају у читавом регион и проблем им је озбиљан недостатак финансијских ресурса.

Округ је испресецан следећим најважнијим **путевима**, који повезује неке од општина у округу са суседним окрузима и градовима. Од кључне важности за читав округ је веза између града Кладова са једним од најзначајнијих индустријским центрима у Србији трећим највећим градом после Београда и Новог Сада – градом Нишом.

E771 (M-25) Niš – Zaječar – Kladovo

M-25.1 Kladovo – Donji Milanovac – Veliko Gradište – Požarevac

M-24 Negotin – Majdanpek – Požarevac

M-4 Zaječar – Bor

Пољопривреда

Општина Неготин има три пута више пољопривредног земљишта од општина Кладово и Мајданпек. Ово се може видети у следеће две табеле, мада су подаци у њима дати у хектарима. Из тог разлога пољопривреда је развијена већим делом у општини Неготин. До овога је дошло из 2 разлога – општина има највећу територију од све 4 општине у округу и највећи број сеоских насеља.

Округ/Општина	Пољопривредно земљиште /sq.км/	%-територија
Борски округ	1 696	48,4
Општина Бор	502	58,7
Општина Кладово	287	45,7
Општина Мајданпек	201	21,6
Општина Неготин	705	64,7

Од усева засађених на пољопривредном земљишту, највећи проценат чине житарице – жито и кукуруз, а главни део приноса добија се у општини Неготин. Приноси жита за цео округ у 2011 години износио је 57.021 тона и готово подједнака количина кукуруза - 55.844 тона. Упечатљиво је да 80-90% приноса усева долази од приватног земљишта чији власници су породице из округа. Проценат земље чији власник су предузећа или задруге је минималан. У исто време, просечан принос је значајно већи у областима чији власник су предузећа или задруге.

На другом месту је сточна храна, а затим следе баште са поврћем и индустријско семе које се сади само на територији општина Неготин и Кладово.

Обрадиво земљиште (у хектарима)

<i>Округ/Општина</i>	<i>Усеви</i>	<i>Индустријско семе</i>	<i>Земљиште под поврћем</i>	<i>Сточна храна</i>
Борски округ	38 974	5 508	8 058	11 787
Општина Бор	9 433		1 361	2 958
Општина Кладово	6 785	978	2 434	3 142
Општина Мајданпек	3 595		742	1 261
Општина Неготин	19 161	4 530	3 521	4 426

Од такозваног индустријског семења, главни продукт у Борском округу је сунцокрет. Приноси ове биљке у 2011 години износили су 11.622 тоне, и то је поново преко 80% дошло из општине Неготин – 9.671 тона а остатак до 100% долазио је из општине Кладово. У општинама Бор и Мајданпек није било земљишта под сунцокретом.

Од повртарских предела, општина Кладово има највећи принос пасуља – 1.220 тона од укупно 2.432 тоне. За кромпир, укупни приноси износе 11.198 тона. Дистрибуција по општинама је оваква –Бор (2.460 тона), Кладово (3.261 тона), Мајданпек (1.002 тоне) и Неготин (4.475 тона).

Што се тиче области под воћем у три општине, оне прелазе 1.000 хектара, док је у општини Кладово под воћем само 279 хектара – углавном на приватном земљишту и то су воћњаци који немају економску важност. Општину Неготин треба поменути као главни извор приноса грозђа у регион. Заједно, на територији општина Бор и Неготин, налазе се готово сва подручја под травом у округу, што је озбиљан предуслов за развој сточарства.

Подручја у хектарима

Округ/Општина	Воћњаци	Виногради	Ливаде	Поља
Борски округ	4 031	4 007	47 483	37 469
Општина Бор	1 292	388	12 767	19 728
Општина Кладово	279	851	7 104	3 141
Општина Мајданпек	1 392	41	9 467	2 682
Општина Неготин	1 068	2 727	18 145	11 918

У воћњацима највише има јабука (3.074 тоне) и шљива (4.045 тона). Даље у тексту је дата статистика о броју стабала по општинама у 2011 години и приноси у килограмима по стаблу.

Општина Бор:

 43 810 стабала јабуке са просечним приносом по стаблу од 14.5 кг.

 72 040 стабала шљиве са просечним приносом по стаблу од 6.8 кг.

Општина Кладово:

 20 445 стабала јабуке са просечним приносом по стаблу од 19.8 кг.

 79 658 стабала шљиве са просечним приносом по стаблу од 15.2 кг.

Општина Мајданпек:

 10 080 стабала јабуке са просечним приносом по стаблу од 11.3 кг.

 107 811 стабала шљиве са просечним приносом по стаблу од 7.4 кг.

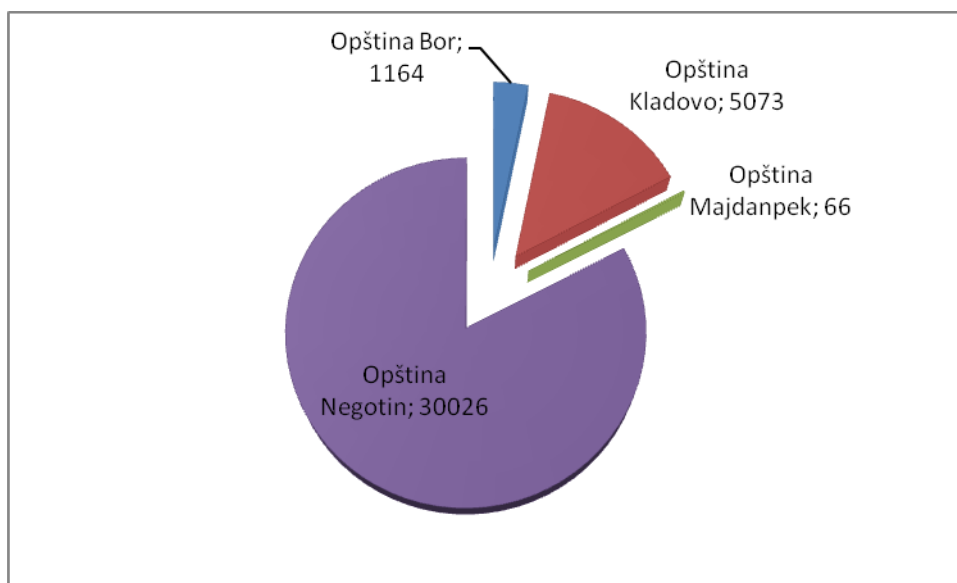
Општина Неготин:

 53 006 стабала јабуке са просечним приносом по стаблу од 35.2 кг.

 84 290 стабала шљиве са просечним приносом по стаблу од 18.3 кг.

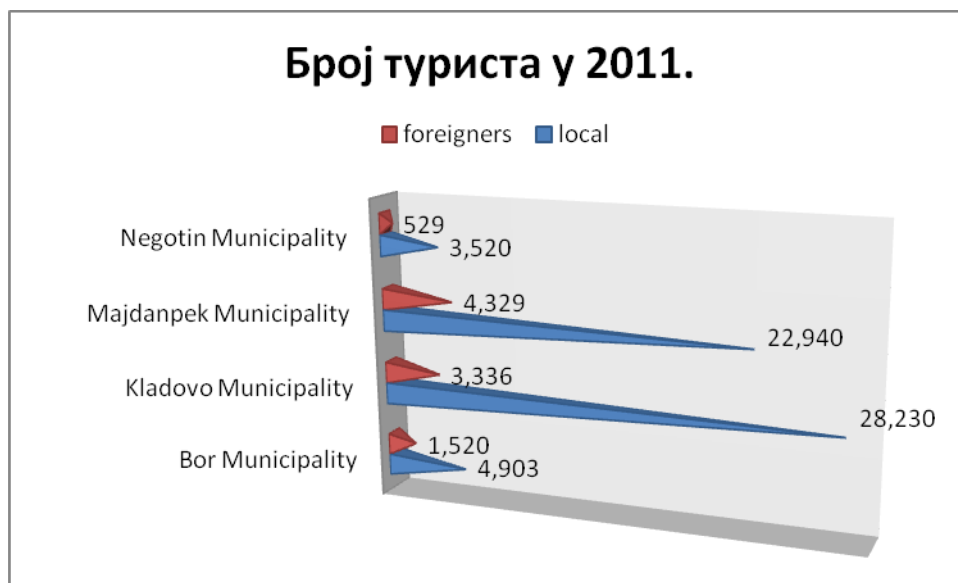
Што се тиче винограда, принос у 2011 години је укупно износио 36.329 тона за округ Бор, а ова количина је дистрибуирана по општинама у складу са следећим графичким приказом:

Производња грозђа у тонама

Туризам

У даљем тексту дата је статистика о броју регистрованих туриста у округу током 2011 године. Подаци показују да је интерни туризам развијенији и успешнији од екстерног. Број туриста из различитих крајева земље је достигао број од 59.593 људи. У истом периоду само 9.714 су били страни туристи који су посетили округ. Најпосећеније општине су Кладово и Мајданпек, док Неготин, као претежно рурална област има најнижу посећеност. Општина Бор такође није много занимљива као туристичка дестинација углавном због загађеног ваздуха из рудника бакра.

Општина Бор има озбиљан потенцијал за развој следећих типова туризма:

- ✚ Сеоски туризам
- ✚ Културно-историјски туризам
- ✚ Бањски туризам
- ✚ Пећински туризам
- ✚ Планински туризам
- ✚ Религиозни туризам

ДЕО II - SWOT - АНАЛИЗА

ПРЕДНОСТИ	МАНЕ
Округ има добре ресурсе за пољопривреду и сточарство	Недостатак дугорочног планирања по оси приоритета
Доступност минерала (углавном бакра)	Низак ниво инвестиционих активности у целом округу
Богато културно, историјско и археолошко наслеђе	Висок индекс незапослености
Толеранција према другим етничким групама и мултиетничка популација	Тренд ка старењу становништва
Доступност универзитета – Технички Факултет у Бору	Лоши општински буџети
Бизнис инкубатор у Бору	Неослобођен туристички потенцијал
Паркови природе и локације које су интересантне туристима	Недостатак значајних регионалних развојних пројеката за становништво
Доступност висококвалификоване радне снаге у неким општинама са развијеном индустријом (највише у Бору)	Недостатак приступа стратешким паневропским коридорима
МОГУЋНОСТИ	ОПАСНОСТИ
Заједничка граница између Бугарске и Србије је озбиљан предуслов за развој економије округа ка тржишту Бугарске и Европе	Недостатак озбиљних инвестиција у регионални развој инфраструктуре и побољшање животног квалитета популације
Могућност за био-пољопривреду	Висок проценат нискоквалификоване

	радне снаге
Потенцијал за развој обновљивих извора енергије	Недостатак децентрализације на националном и локалном нивоу
Могућност за привлачење страних туриста и развој сеоског туризма	Тренд депопулације у округу
Потенцијал за развој шумарства	Висок проценат интерне и екстерне миграције
Искоришћење геотермалних извора у округу за развој бањског туризма	
Оживљавање рударске индустрије у овој области путем инвестиција	

СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА И СИНЕРГИЈА МАЛИХ И СРЕДЊИХ ПРЕДУЗЕЋА У ИСПИТИВАНОМ ПОГРАНИЧНОМ РЕГИОНУ

Стратегија за развој прекограничне сарадње између округа Монтана и Бор заснива се на комплементарности њихових предности које имају за циљ економски развој, прекограничну сарадњу и побољшање животног стандарда популације стварањем радних места и заједничким иницијативама. Могућности за интегрисан развој могу се сумирати у следећим приоритетним областима:

- Прерађивачка индустрија;
- Пољопривреда (био-пољопривреда) и сточарство;
- Трговина био-млечним производима;
- Производња и трговина специфичним производима (мед, свила, итд.);
- Стварање мреже пословних инкубатора који ће помагати развој малих и средњих предузећа и предузетништва;
- Развој шумарства, дрвне индустрије;
- Туризам;
- Грађевина;
- Информационе и комуникационе технологије (ИСТ);
- Наука и образовање;

Предлози наведени у извештају осликавају правни и стратешки оквир за регионални развој у европском и националном окружењу. Структура и поруке стратешког дела нису контрадикторни са законима на пољу територијалне поставке, заштите животне средине, одрживог развоја и културног наслеђа.

Горе-наведене стратешке области осликавају заједничке циљеве стратегије Европа 2020, Територијалу Агенду ЕУ 2020 и Заједнички стратешки оквир ЕУ до 2020.

Стратегија је развијена у складу са одобреним теоретским моделима и савременим праксама на пољу стратешког планирања локалног развоја. Неколико главних принципа је комбиновано тако да је допуштено приоритетним областима да имају јасан фокус на напоре и ресурсе у оптималном броју комплементарних развојних трендова.

Савремени интегрисани приступ је коришћен приликом повезивања активности и оне заједно побољшавају одређене аспекте општинског развоја. Структура и садржај стратегије је заснован на правилностима у локалном развоју сумираних у сакупљеним резултатима анализе. Стратегија се завршава одређеним мерама чије чврсто утврђене дефиниције пружају могућност да се предузму јасне акције за одржив економски развој и примену мотивисаних пројеката током наредних седам година а и у целини.

Следеће приоритетне области су области акције у које треба концентрисати финансијске ресурсе и општинске иницијативе из оба погранична округа током следећег програмског периода. Приоритети нису директно повезани и зависни од одређених стратешких циљева али доприносе постизању више од једног циља. Приоритетне области су организоване у комбинацији са прецизно обликованим активностима и мерама које тачно откривају шта треба и може бити примењено у оба округа. Различите активности мере у једној или више различитих области су тематски повезане како би се осигурала боља ефективност и синергија између очекиваних резултата након њихове примене. Стратешки правци у приоритетним областима треба да буду конкретизовани додатним прекограничним пројектима током целог наредног програмског периода са циљем да постигну максимали ефекат и превазиђу негативне трендове у оба округа.

ПРЕРАЂИВАЧКА ИНДУСТРИЈА

На основу већ наведених чињеница и аналитичког дела извештаја, округ Монтана има развијену прерађивачку индустрију. Округ на својој територији има другу највећу бугарску луку на Дунаву у Лому. Дobar географски положај, речна граница са Румунијом, заједничка граница са Србијом, близина Софије и Видина и пан-европских транспортних коридора који пролазе кроз округ стварају озбиљне предуслове за значајан пораст економских показатеља општина када се упореде са подацима из Борског округа. Доступност великих количина бакра на територији партнерског српског округа у комбинацији са већ поменутиим предностима округа Монтана пружа могућност за даљи развој прерађивачке индустрије и извоза из Бугарске што је озбиљна предност за развој оба суседна округа.

Привлачење страних инвеститора из ЕУ и трећих земаља и стварање предузећа која за циљ имају бољи економски развој оба округа биће резултат стварања погодне инвестиционе климе како би се стимулисала инвестициона активност која ствара радна места и изворе прихода. Ово се може применити сталним и комплементарним акцијама које треба да буду део заједничког приступа и стратегије за будући развој на овом пољу. Прво треба направити прелиминарна истраживања, даљи развој потенцијала оба округа и систематизација резултата. Онда треба отпочети активности у складу са правним оквиром ЕУ. Обезбеђивање погодне инвестиционе климе и могућности за успешан половни развој, заједно са одговарајућом функцијом, су услови који чине природне ресурсе Борског округа и могућности за њихово искоришћење у округу Монтана важним фактором за економију оба округа и будућу прекограничну сарадњу у региону.

Унапрађење животног стандарда популације и стварање одрживог запослења може се применити технолошким и структурним реновирањем економије и повећањем њене продуктивности и ефикасности у оба округа што такође води ка значајном повећању конкурентности обе економије. Ово укључује заједничку примену пројекта који финансирају прикладни финансијски инструменти из ЕУ који за циљ имају модернизацију технолошког дела и повратак морално и технолошки амортизованих компоненти индустријске инфраструктуре у оба округа. Увођење нових технологија на основу последњих достигнућа на европском и глобалном нивоу довешће до олакшаног

привлачења инвестиција које ће донети значајно побољшање економске климе у региону.

Развој нових производњи на основу предности забележених у оба округа довешће до боље презентације производа на тржишту и побољшања капацитета радне снаге у региону. Ово је одређено комбинацијом инвестиција и развојних мера за оба округа повећањем прекограничне сарадње на пољу иновација и иновативних решења. Разрада нових производњи на основу ресурса у оба суседна округа повећаће конкурентност на спољним тржиштима и економску слику у контексту ЕУ за Бугарску и будуће чланство Србије у ЕУ.

На крају, треба поменути могућност размене радника између округа на пољу индустрије. Ово ће допринети међусобној размени искустава у сектору и увођењу српског партнера у водеће трендове и захтеве ЕУ. Са друге стране, искуство које подели српски партнер таквом разменом ће допунити постојеће у Бугарској тако да појача капацитет радне снаге у целини.

У целини, приоритетна област се може сумирати на следећи начин:

Охрабривање иновација и појачање ефективности предузећа из прерађивачке индустрије у оба партнерска округа. Иновације доприносе динамици економије док је ефективност директно повезана са квалитетом и ценом трошкова произведене робе и услуга, као и конкурентност посла у целини. Охрабривање инвестиција ће ојачати везу између науке и бизниса, повећаће инвестиције предузећа у истраживање и развојне активности и повећаће додатну вредност услуга и производа. Надоградња технолошке опреме, технологија и производних процеса ће помоћи да се повећа продуктивност, смањи потрошња енергије и ресурса и повећа производња у целини.

Побољшање пословног окружења је од значаја за развој микро, малих и средњих предузећа. Једна од важних карактеристика окружења, осим оптималних регулаторних и административних оквира јесте могућност професионалне консултантске подршке за започињање и развој предузећа. У овом смислу треба значајно побољшати квалитет и приступ предузећа из прерађивачке индустрије консултантским и информационим услуга са обе стране.

Све што је наведено у овом тексту ће допринети повећању економских индикатора у оба партнерска округа, стварању радних места и смањењу дугорочних негативних демографских трендова (посебно са бугарске стране), могућност за развој образованих младих људи у њиховим родним местима и охрабривању локалних предузећа да достигну конкурентске нивое тржишта ЕУ.

ПОЉОПРИВРЕДА (БИО-ПОЉОПРИВРЕДА) И СТОЧАРСТВО

Ова приоритетна област открива локалне традиције у релевантном пољу оба погранична региона, као и перспективе да постану одговарајуће на основу плодне будуће сарадње. Оба округа имају планинске и равничарске крајеве што одређује развој два типа пољопривреде – равничарску и планинску. Довољно ресурса треба фокусирати на овај сектор у оба округа да би се унапредио приступ до њих. Мере које треба предузети су повезане са развојем различитих подсектора (воћарство, виноградарство итд.) и повећање локалне сарадње са обе стране.

Развој воћарства, стварањем нових површина под воћем, увођењем модерних технологија, фокусирањем на производе окренуте тржишту и консолидација пољопривредног земљишта довешће до стварања нових воћњака и реконструкције старих, помоћи пољопривредним произвођачима и њиховим организацијама из оба округа да се повећа земљиште под воћем применом промотивних активности у смислу полиса ЕУ у овом сектору. Овде се комбинују предности прекограничног региона које превазилазе слабости у овом сектору и његов развој у посебан подсектор. Био-производња из еколошки чистих територија (као што су окрузи Монтана и Бор) има високу вредност у извозу и интерној потрошњи што је важан фактор за ојачавање воћарства у обе државе као важног фактора за запошљавање и одрживи развој.

Развој био-пољопривреде и био-сточарства и производња еко-производа довешће до повећања конкурентности пољопривредног и прерађивачког сектора и стварања услова за локалну примену и извоз еко-производње; развој пројеката животне средине у сврху пограничне сарадње на пољу био-пољопривреде и сточарства.

Посебну пажњу треба обратити на планинске крајеве које имају оба округа. Осим чињенице да се ове области налазе у неповољнијем положају од оних у равници, налазе се у пограничном региону који је, посебно у случају Бугарске, један од најнеразвијенијих у ЕУ, али има веома значајан потенцијал који није довољно развијен. Пољопривреда је у планинским крајевима мултифункционална - са једне стране налази се економска функција као основа за друге секторе; са друге стране - игра важну улогу у очувању и искоришћењу терена, као и у одређивању елемената традиционалне културе и социјалних структура и од кључне важности је за очување екосистема. Ово значи да пољопривреда није само економски сектор и не представља само посао за

становништво, већ је и материјална култура која је дубоко повезана са животом и традицијом локалног становништва. Уско је повезана са социјалним, културним аспектима и аспектима животне средине. Становништва у планинским областима, не само у Бугарској, већ у читавој Европи, чији је Србија део, плаћало је и плаћа високу цену променама у једној од најважнијих карактеристика ових подручја - пољопривреди. Ово је наглашено негативним променама у другим секторима економије. Из тог разлога је неопходно даље развити и применити полису по којој треба искористити праве могућности и предности сектора.

Одржива пољопривреда и читав развој пограничних региона је од важности не само за становништво територије која је у питању већ и за становништво суседних регија. Ово значи да ће полиса примењива на регион Монтана-Бор имати утицаја на одрживост у суседним пограничним регионима. Приступ земљишту, води, тржиштима и финансијским услугама, поштујући права најугроженијих група, ојачавање локалних заједница, добро стратешко управљање представљају предуслове за одрживи развој, укључујући планинске области и извесне секторе њихових економија.

За успешан развој пољопривреде неопходно је имати разрађене програме регионалног развоја за сваки тип планинских области јер би полиса требала да буде комплексна – истовремено да садржи проблеме у пољопривреди, као и социјалне и кулуролошке проблеме на свим нивоима. Овде треба обратити пажњу на следећи програмски период када треба направити измене у критеријумима процене пројекта тако што ће се више поена давати планинским општинама са потенцијалом развоја туризма, ради инвестиција у путеве, водовод и другу инфраструктуру. Ово има утицаја на Бугарску, као и на Србију као државу кандидата за чланство у ЕУ.

Развој пољопривреде треба да буде разноврстан – производња крајњих пољопривредних производа из различитих подсектора тржишта или за индустријско коришћење у фармацији, производњи парфема, прехранбеној индустрији, туризму и спортским центрима. Од великог значаја такође може бити стварање и сертификација био-зона са читавим насељима што може превазићи проблем фрагментације пољопривредног земљишта у развоју био-пољопривреде у планинским областима – што је веома велики проблем у Бугарској где треба стварати специјализовани програм консолидације. Ово ће доста олакшати прекограничну сарадњу у смислу развоја заједничких пројеката и од кључни је фактор у побољшању животног стандарда у оба региона стварањем радних места и могућностима за повећање извоза и потрошње производа на локалном тржишту.

Стварање предузећа са затвореним циклусом производње млечних и месних производа – млекаре и индустријске јединице за производњу деликатеса, као и пастеризованог млека и хладњача за месо је од великог значаја за сектор сточарства. Овде треба обратити пажњу на друге секторе који су такође од великог значаја за становништво у оба партнерска округа – повећање гајења коња у специјализованим депоима за потребе дрвне индустрије и планинског туризма; стимулација за гајење бизона и коза; одговарајућа селекција сорти и врста животиња јер циљ селекције треба да буде одрживост у оштријим климатским условима, отпорност на болести итд.

На крају, треба обратити пажњу на потребу да компензације за планинске области због сталних оштијих природних услова и додатних трошкова услед тешкоћа са којима се пољопривреда сусреће као посебној финансијској помоћи да би се осигурала производња млечних производа (млекаре и фарме) и додатна свота за био-пољопривреду у екстензивне ливаде као и подршка инвестицијама у сточарским фармама са одређеним врстама. Све наведено на пољу одрживог сточарства може бити кључни фактор за развој оба суседна округа који имају огроман потенцијал важан за животну средину. Штавише, пољопривреда и сточарство имају дугу традицију у овом региону, тако да су тренутно ексклузивна прилика за очување људског капитала и развој економије у оба партнерска округа а самим тим и побољшање животног стандарда. Доступност еколошки чистим подручјима даје значајну додатну вредност у случају оба округа и пружа им велику предност, не само интерно већ и на европским тржиштима на којима постоји потражња за еколошком производњом.

ТРГОВИНА БИО-МЛЕЧНИМ ПРОИЗВОДИМА

Овај правац је поменут у посебном делу због свог великог значаја за становништво оба партнерска округа. Прво – мале произвођаче треба стимулисати могућностима да имају директан приступ тржишту. Мале произвођаче треба охрабrivати да се удружују и сарађују и учествују у европским позивима за предлоге у обе државе, што ће оптимизовати коришћење развојних алата.

Још једна важна компонента су мобилне млекаре које могу да раде у оба округа и производе високо квалитетне еко-производе који се могу дистрибуирати интерно и на ЕУ тржиштима. Бугарска и Србија треба да преговарају на националном нивоу и нађу најбоље услове за своје произвођаче јер постоји доста опасности које могу уништити сектор до тачке када га неће више бити могуће опоравити.

Друга компонента коју треба поменути је организација заједничког тржишта и размене производа у обе државе. Такве праксе су примењиване годинама у предграђима на западу и тамо ће бугарски и српски држављани моћи да размене висококвалитетне домаће производе са малих фарми. На крају – такве иницијативе треба да буду широко промовисани путем медија. Потражња за еко-производима високог квалитета је велика од стране ЕУ потрошача и такво тржиште би могло да постане традиционално за оба округа. Ово је додатни предуслов да млади људи имају прилику да развију своја родна места на пословима које су успешно примењивали њихови преци.

Додатни бесповратни зајмови за куповину нових врста животиња биће од користи за узгајиваче животиња и произвођаче био-млечних производа из обе државе.

ПРОИЗВОДЊА И ТРГОВИНА СПЕЦИФИЧНИМ ПРОИЗВОДИМА (МЕД, СВИЛА ИТД.)

Географске карактеристике оба региона пружају одличне предуслове за развој специфичних подсектора као што су пчеларство и узгајање свилених буба. Ово ће појачати производњу и трговину специфичним производима као што су мед и свила.

За успешан развој пчеларства у оба округа неопходно је применити организационе и структурне промене у постојећим пчеларским организацијама. Најважнији задатак је стварање и рехабилитација компанија које треба да буду засноване на општинским и градским структурама. Без локалних задруга пчеларство је осуђено на пропаст у организационом смислу. Од великог значаја је стварање јединствене базе података за оба округа у коју ће бити унети пчелари-произвођачи меда и других пчеларских производа.

Ако сумирамо, треба напоменути да пчеларство у оба округа има успешну будућност само у удруженом раду. Пчелињи мед са наших подручја је врло тражен и цењен међу европским потрошачима и ова могућност ће пружити додатни импулс запошљавању становништва и даљем развоју подсектора.

У погледу свилених буба – стварање Националне стратегије за развој овог сектора у периоду од 2010. до 2020 године је чињеница као и оживљавање производње природне свиле. Након пада производње свиле од њене производње су одустала сва предузећа која су у свом називу имала реч "свила". Стога је до децембра 2007 године, Бугарска изгубила сву технолошку структуру и способности за прераду сирове свиле - мотање на калемове, млевање и завршне радове.

Из тог разлога недавни закључци су: сектор је ликвидан. У исто време данас се у свету производи преко 120.000 тона сирове силе из 840.000 тона сирових ларви (или 42.000.000 кутија свилених буба). Данас се 90.000 тона (75%) сирове свиле целе светске производње производи у Кини. Та држава формира преко 80% своје међународне трговине на природној свили и у пракси одређује цену на тржишту.

Када се у обзир узму све негативне стране овог сектора, сматра се, од тренутка стварног придруживања ЕУ, да Бугарска има добру развојну перспективну у индустрији свиле. Доступност погодних климатских услова у пограничном подручју, традицију и искуство у пољу, добро развијену европску индустрију свиле и текстила,

изграђену потражњу за еко-природним текстилним материјалима и велико светско тржиште свиле и производа од свиле, јесу озбиљни предуслови за даљи развој свилених буба у Бугарској.

Оба овде наведена сектора предлажу успешну сарадњу између граничних региона и комплементарност предности јер главну улогу овде може имати округ Монтана због успешног развоја оба подсектора у протеклих неколико година. Додатно запошљавање може се обезбедити у оба правца и то такође пружа могућност за унапређење економских показатеља и побољшање животног стандарда становништва.

СТВАРАЊЕ МРЕЖЕ БИЗНИС ИНКУБАТОРА КОЈИ ПОМАЖУ У РАЗВОЈУ МАЛИХ И СРЕДЊИХ ПРЕДУЗЕЋА И ПРЕДУЗЕТНИШТВА

Стварање мреже бизнис инкубатора који помажу у развоју малих и средњих предузећа и предузетништва је још један правац који ће пружити могућност да се развије економија оба округа. Примена овога ће обезбедити подршку предузетницима који почну своју активност или имају посао који желе да прошире. Омогућене активности циљају превазилажење проблема са инкубационим премисама, а и обезбеђују све типове пословних услуга које гарантују ефективно функционисање и раст малих и средњих предузећа из локалне економије.

Међу активностима које се могу применити у оба прекогранична округа налазе се: изградња мреже бизнис инкубатора, стварање и подршка постојећим консултантским агенцијама за пословну инкубацију; одабир одговарајућих објеката за бизнис инкубаторе и реновирање; организација обука за предузећа створена у инкубатору; пружање административних и других типова пословних услуга; информативне активности итд.

Успешна прекогранична сарадња оба између региона превиђа стварање заједничког маркетинга на интернету и пословно-информациону платформу, стварање виртуалне базе података и приказивање локалних производа, услуга и производње, специфичних за заједнички прекогранични регион и развој интернет платформе за маркетинг малих и средњих предузећа из прекограничног региона - појединачни профили за презентацију предузећа и контакт са њима.

Изградња партнерске мреже за сарадњу између организација које помажу бизнису у циљаном прекограничном региону помагаће унапређење и развој локалних послова развојем партнерства између малих и средњих предузећа, организација које помажу бизнис и професионалних организација, као и промоцију њихових прекограничних иницијатива.

Од великог значаја ће бити стварање Бизнис Центра за прекограничне иницијативе у Бору, Србија, како би се пружиле експертске консултације и информације о малим и средњим предузећима које се тичу управљања компанијом – ажуриране информације; информације о тржишту и истраживању тржишта; правне информације – закони о предузећима, процедуре итд.; финансијске информације – опорезивање, порески и

рачуноводствени закони; социјално и здравствено осигурање; финансијски и кредитни инструменти за предузећа, итд.; информације о царини – процедуре, тарифе, квоте за увоз и извоз; могућности за пословну сарадњу и интернационализацију предузећа, итд. Још један важан корак ове компоненте је издавање Прекограничног Пословног Каталога малих и средњих предузећа у циљану прекограничном региону између Бугарске и Србије, као и примена семинара за изградњу капацитета за мала и средња предузећа и организације које помажу бизнис, експерте и регионалне институције у Србији. Такође, постоји могућност да се створи и Кооперативна Берза у Монтани или Лому, у Бугарској.

Све већ наведено у овој компоненти ће довести до образлагања заједничког маркетинга на интернету и пословно-информационе платформе; партнерска мрежа за сарадњу између организација које помажу бизнис из прекограничног региона као подршка малим и средњим предузећима у региону; стварање и промоција средстава и мера за охрабривање партнерства између малих и средњих предузећа и привлачење инвестиција, као и низ кооперативних догађаја и обука које пружају подршку прекограничној сарадњи између Бугарске и Србије.

РАЗВОЈ ШУМАРСТВА, ДРВНЕ ИНДУСТРИЈЕ

Развој шумарства које је природни ресурс у оба партнерска округа је још једна област са огромним потенцијалом за стратешки развој у прекограничном региону. Са овим на уму, потребно је направити дугорочну стратегију за развој шумарства која садржи климатске промене, природни циклус и природни састав шумских екосистема. Стратегија треба да направи механизме за превенцију, борбу и компензацију у хитним случајевима (нпр. олује и шумски пожари) и подстицај за интегрисано управљање шумама. Штавише, треба истражити могућности да се дрво и производи од дрвета користе на одрживи начин са планинских подручја (грађевински материјал, биогорива друге генерације), а да се подручја која су непогодна за прераду и производњу употребе за очување шумарства, одржив развој лова, риболова и да се ове активности ојачају. Становништво у овој области из оба партнерска округа одувек је било најближе земљи и шуми, што и јесу главни фактори за одрживи развој у региону. Ова могућност треба да се искористи у потпуности и буде комплементарна са неким од приоритетних области о којима ће тек бити речи.

Развој шумарства је део Стратегије Руралног Развоја у Европи. Главни приоритет за шумарство треба да буде трансформација неодрживих шума лошег квалитета у одрживе високе шуме. Штавише, са гледишта повећања конкурентности овог сектора, од кључне важности је побољшање путне инфраструктуре. Приватни власници шума треба да добију подршку инвестиција како би побољшали економску вредност шума, опреме за сечу шума, прераду и маркетинг у шумарском сектору.

Значајне инвестиције су потребне да би се побољшало управљање шумама, дрвна индустрија и јачање шумске инфраструктуре. Побољшање економске вредности шума може се постићи садњом одговарајућих врста за производњу дрвне грађе, укључујући и биомасу и инвестиције у постројења и опрему за прераду и искоришћење дрвне биомасе.

На основу већ наведеног, сарадња у оба партнерска округа се може применити на основу заједничких активности између бугарских и српских предузећа који раде у том сектору и маркетингом производа на интерним и екстерним тржиштима.

ТУРИЗАМ

Туризам у оба гранична округа има највећи приоритет за развој економије. Бугарска и Србија имају значајан потенцијал за развој туризма. Доступност изворима минералне воде у оба округа ствара додатне предуслове за сектор и отварање радних места. Такође, постоји велики потенцијал за привлачење туриста из земаља чланица ЕУ.

Ова компонента треба да развије потенцијал (културно-историјски, природни, људски и маркетиншки) прекограничног региона који укључује округе Бор и Монтана. Примена ове мисије је нераздвојиво повезана са активацијом локалних и државних институција, као и послова, повезаних са понудом туристичких услуга. Побољшање квалитета туристичких услуга ће се постићи побољшањем квалификација и повећањем запошљања људи који живе у региону, разноликим туристичким пакетима и њиховом адаптацијом захтевима туриста из Европе.

Циљеви се могу применити означавањем доступних туристичких објеката у региону који су добро изложени јавности и одржавани, али у исто време нису добро представљени туристима из Европе; означавањем важних који имају потенцијала да постану туристичке атракције, културно-историјски споменици повезани са античким, средњовековним и отоманским периодима; предлагањем стварања тематских културно-историјских тура које се могу понудити у заједничким туристичким пакетима са најразвијенијим туризмом у региону – бање и рекреација. Стратегија укључује неопходност понуде пакетских услуга повезаних и са екотуризмом, енотуризмом, пословним и конгресним туризмом, итд. јер ту постоји огроман неоткривени потенцијал у прекограничном региону. Штавише, изградња комуникационе полисе треба да буде препоручена. Ова полиса треба да буде еквивалентна оним полисама у Шпанији, Француској и Италији. Такође, препоруке треба да буду представљене тако да за циљ имају пружање туристичких услуга специфичним групама корисника.

Развој туристичких потенцијала у оба округа треба да игра улогу акцелератора за структурну адаптацију и развој области као и да допринесу побољшању тренутне ситуације. Главни правци у сектору треба да буду сачињени на следећи начин:

Диверзификација економије: Туризам је релативно нов сектор економије у пограничним регионима и може да асистира диверзификацији регионалне економије и

приликом стварања додатног извора прихода и нових економских активности директно из сектора и индиректно – стварањем нових тржишта за локалну производњу и услуге; *Развој инфраструктуре и опреме:* Модерни туризам захтева доступност инфраструктуре и висококвалитетних услуга, укључујући и путну мрежу (аутопутеви и пруга); аеродроме; телеломуникације; туристичке информативне центре; хотеле и места за рекреацију и забаву. То захтева такође и ефикасне (јавне) службе као што су јавни транспорт и здравство, продавнице и тржнице;

Развој тржишта рада: Туризам је радно интензиван сектор и има утицај на ниво запослености који га чини атрактивним у смислу стварања радних места. Развој туризма ће донети стварање додатних радних места и алтернативног запошљавања; може допринети превазилажењу проблема повезаних са незапосленошћу која је резултат реструктурисања у прекограничном региону и губитка посла у традиционалној производњи, као и најнижем нивоу запослености и незначајном учешћу жена и запосленима на одређено време у пољопривреди. Туризам такође стимулише развој нових професионалних вештина;

Повећање инвестиција и боља територијална дистрибуција посла: Доступност такве инфраструктуре и објеката у комбинацији са високим квалитетом живота и окружења имаће позитиван утицај на привлачност прекограничног региона. У погледу квалитета живота и окружења, регион има релативну предност у односу на велике економске центре.

Примена циљева у приоритетној области укључује формирање посебних циљева који иду ка повећању конкурентности и афирмацији перспективе периферних прекограничних региона између Бугарске и Србије на националним и европским туристичким тржиштима. Специфичне циљеве и мере треба применити ефикасним коришћењем и очувањем постојећих природних, антропогених и антропогених ресурса заједно са модерним захтевима тржишта. Изградња нове и реновирање постојеће инфраструктуре и опреме у туризму ће неутралисати главне негативне факторе за развој туристичких дестинација. Тржиште за туристички производ биће повећано убеђивањем туристичких пословних представника да је потребна адекватна припрема особља, као и подршка примени најбољих пракси. Социјализација туристичких објеката, стварање интегрисаних туристичких производа и понуда алтернативних облика туризма повећаће атрактивност и конкурентност у региону.

На крају је потребно бити фокусиран на капацитет зграда и језичке способности особља које ради у сектору туризма. Мере које обе стране треба да предузму укључују

редовну реквалификацију и најбоље праксе примене у раду сталног туристичког особља – од запослених се очекује да буду посебан ресурс и да траже могућности обуке за језгро менаџерског особља; увођење критеријума униформисаности и припрема јединствених текстуалних форми договорених са професионалним организацијама за процену припреме сезонског особља – специфичност ове гране укључује да почетак одабира ове категорије особља почне неколико месеци пре активне сезоне; изградња информационог система са базом података запослених на пољу туризма – систем треба да усмери послодавца у погледу професионалних квалитета и етике појединца који је раније радио за другог послодавца; обука страног језика за особље које пружа запосленима потребно знање страног језика за комуникацију са клијентима; адаптација локалних кухиња и понуде која се нуди спецификацијама и навикама у исхрани које имају европски туристи, итд.

Треба обратити пажњу такође и на преквалификацију незапослених обукама и применом квалификационих програма и преквалификацијом незапослених. Ово може да укључује професионалну оријентацију и консултовање незапослених да се укључе у програм примењен од стране службеника службе за запошљавање у складу са потребама послодавца који има отворена радна места; они примењују уводне обуке и формирају радне навике и захтеве професионалне квалификације на пољу туризма, итд.

Они који прођу обуку треба да добију прилику да један период раде са послодавцем кога им одреде ментори. На крају тог периода постоји потреба да се обезбеди опција фиксног или трајног уговора на тој позицији. Тај рад може да се примени у размени између округа Бор и Монтана и на тај начин се употпуњују искуства у обе државе и значајно повећава квалитет туристичких услуга а самим тим и економског раста прекограничног региона.

ГРАЂЕВИНА

Овај приоритет – развој грађевинске инфраструктуре – тесно је повезан са последњим имајући на уму специфичност захтева и могућности. Ова компонента треба да обезбеди запошљавање са обе стране границе применом дугорочних пројеката за одрживи развој у региону. Грађевина је потребно да се фокусира углавном на поље туризма, имајући на уму чињеницу да је то један од главних фактора економског развоја у оба округа.

Изградња еко-стаза, бициклистичких стаза и спелеолошких тура – овде се могу наћи акције подршке за развој потенцијалних типова алтернативних туризма. Природни ресурси региона су врло важни подједнако као огроман материјал и енергетски ресурс, као и еколошка позадина и животна средина локалног становништва и туриста. Током дугог периода планине око границе биле су неприступачне за туристе услед специфичних пограничних регулатива, али то их је и очувало. Савремени геополитички услови су предуслов за слободно кретање туриста.

Изградња села за одмор са фокусом на бањски туризам на оба подручја, заснован на природним ресурсима који су доступни, још једно је поље са потенцијалом за развој грађевине. Изградња спа-центара треба да буде у складу са свим регулативама о животној средини ЕУ са циљем заштите животне средине која је очувана у региону. Села за одмор, као и изграђене еко-стазе биће од велике важности за развој туризма у региону, као и за обезбеђивање (мада привремено) запослености током грађевинских активности.

У оквиру ове компоненте треба напоменути и велике инфраструктурне пројекте са заједничким учешћем бугарских и српских предузећа које треба применити на пројектима које финансирају различите донаторске организације и ЕУ у целини. Цео регион пати од недостатка путне инфраструктуре или доступности неодржаване и амортизоване инфраструктуре. Инфраструктура је од кључног значаја за развој осталих сектора, као и за инвестициону привлачност региона. Штавише, заједно са путном инфраструктуром, важан део компоненте треба да буде разматрана изградња објеката од националног и транснационалног значаја – предузећа, бране, итд.

ИНФОРМАЦИОНЕ И КОМУНИКАЦИОНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ (ICT)

Брз развој информационих и комуникационих технологија (ICT) има снажан утицај на раст у развијеним земљама, а и у земљама у развоју. И за произвођаче и за оне који пружају услуге, то пружа непосредне и посредне предности за подручја у питању. Један од главних директних ефеката ICT технологија заједнички за све индустрије, јесте стварање нових радних места и значајног прихода за регион који се бави развојем ICT. Обим директних предности зависи од величине ICT (услуге и производња) сектора у поређењу са економијом и темпом његовог развоја.

Током 2012 године, Бугарска није успела у томе да постане Силиконска долина Балкана. Штавише, по подацима са Светског економског форума који се тиче развоја IT сектора, Бугарска заузима незавидно девето место од укупно 11 балканских земаља. Рангирање је урађено на основу Глобалног извештаја о информационим технологијама за 2012 годину. На жалост, Бугарска је на глобалном плану пала за једно место (70 -> 71). Наш индекс такође пада – 3.89 -> 3.87. Захваљујући чињеници да и остале балканске државе стално заостају, већ се налазимо на седмом месту. За ову годину се такође тешко може рећи да је Бугарска у доброј позицији да постане Силиконска долина Балкана. Управо супротно – поново су нас претекле државе са нижим стандардом и далеко лошијим могућностима за IT. Словенија је поново на челу што уопште не изненађује. За Словенијом следе Турска, Црна Гора, Хрватска и Грчка. Нема сумње да је наша IT инфраструктура на високом нивоу, као и да Бугари доста користе модерне технологије, али друге компоненте су слабе или незадовољавајуће. IT сектор пружа велике могућности за развој и раст.

На основу већ наведеног у вези ове компоненте, треба се фокусирати на локалне активности – развој сектора у оба партнерска округа – Монтана и Бор. Јасно је да нема говора о вођству на глобалном тржишту, али развој ICT сектора ће пружити могућност за додатним запошљавањем и побољшању економских показатеља у оба округа.

Развој телекомуникација као део ICT је такође важан предуслов за напредак у прекограничном региону. Не треба заборавити да су инвестициони токови директно повезани са доступношћу ICT – модерни свет не може да адекватно ради без ових

технологија. Инвестиције у оба округа су од кључне важности за развој економија и пружање бољег животног стандарда становништва.

Штавише, информационо друштво пружа прилику ефикасније комуникације између јавних институција, бизниса и грађана. Тренутна структура информационог друштва у прекограничном региону не дозвољава развој пуног потенцијала ове интеракције и из тог разлога је потребан даљи развој. Активности које треба применити укључују анализу постојећих платформи у интерној мрежи јавне администрације на овим територијама; анализа тешкоћа информационо-електронских процеса; повратна информација од корисника могућности информационог друштва; анализа најбољих европских пракси у е-општини; анализа потребе за обуком корисника и администратора инфраструктуре итд.

Стварање погодног окружења за развој ICT послова у прекограничном региону је директно повезано са успостављањем Информативног Деска предузетника. Бизнис ће имати прилику да добије потребну информацију у прихватљивом формату и одговор на нека питања преко тог деска. Заједничке активности које партнери могу да предузму укључује истраживање и анализу тренутне ситуације и најбољих пракси у ЕУ; анализа фаза примене процедура; потребни документи, радно време и адресе, као и рокови за процедуре пружања услуга малим и средњим предузећима; анализа повратне информације о пруженим административним услугама и процедуре које се тичу малих и средњих предузећа од стране општинских администратора, као и о захтевима већине јединица централне власти; стварање Информационог Деска за предузетнике у регионима, општинама и током мандата локалне власти; размена најбољих европских пракси и појачана свест у бизнису о предностима ефикасне употребе ICT.

Такође је неопходно створити интегрисану општинску школу информационих система. Образовање које се тренутно нуди у Бугарској и Србији не одговара модерних захтевима и европским стандардима. Постојећи школски информациони систем не може да створи довољно квалификовану радну снагу способну да искористи модерна достигнућа ICT. Потребне су додатне инвестиције за интеграцију општинског школског информационог система с обзиром да треба предузети конкретне мере у оба округа.

Све овде наведено ће довести до интензивирања инвестиција у оба округа и побољшања квалитета живота и економских показатеља.

НАУКА И ОБРАЗОВАЊЕ

У оба партнерска округа постоји могућност за развој науке и образовања на локалном нивоу, што може имати додатну вредност и на националном нивоу. Развој образовања у оба округа може се посматрати у два главна правца: образовање деце и младих и дуго животно учење.

На првом правцу, школе из оба партнерска округа треба да почну заједнички рад на различитим иницијативама од којих су многе већ отворене за Србију (Komenski, Youth in Action, итд.). За следећи програмски период, сви ови програми ће бити уједињени у јединствен програм који ће се називати Erasmus+ и пружаће много више могућности на пољу образовања.

Erasmus+ сједињује Lifelong Learning Program (потпрограми Leonardo Da Vinci, Komenski, Gruntvig, Erasmus and Jean Monnet), Youth in Action Program и пет других међународних програма, укључујући и Erasmis Mundus и Tempus у јединствен, упрошћен и модеран програм. Овај нови програм ће фокусирати формално и неформално образовање Европе ка побољшању вештина и прилагођавању запослења студената, предавача и радника. Нови програм носи назив успешног Erasmus+ Програма за размену студената унутар ЕУ. Erasmus+ за циљ превасходно има мобилност студената, предавача и радника на пољу образовања и обука; реформу преклапања међу постојећим структурама; већу сарадњу на пољу образовања са земљама које нису чланице ЕУ. Посебно трећи фокус пружа прилику прекограничним регионима да активно сарађују током следећег програмског период на пољу образовања на свим нивоима.

Очекује се да ће нова структура донети већу ефикасност, олакшати пријављивање за финансирање, а у исто време ће смањити преклапање и фрагментацију. Две трећине средстава биће одвојено за могућност мобилности за стицање знања и вештина. Нови програм има за циљ да изгради одрживо партнерство између образовања и бизниса да би се охрабриле иновације и конкурентност, док се у исто време промовише са посебним акцентом на борбу против незапослености младих.

Размена међу школама из оба округа и размена искустава и знања донеће нове могућности младим људима, од којих многи тренутно немају алтернативу за будуће запослење. Образовање је директно повезано са страним инвестицијама због важности

људског фактора у производњи и другим секторима. Изградња капацитета образовања заједничким учешћем у пројектима играће позитивну улогу у одрживом развоју општина у оба суседна округа.

Још један важан аспект образовања у оба прекогранична округа је универзитетско образовање и могућност за његов развој. Од посебног значаја је чињеница да ће на основу ЕУ података до 2030. у унији бити готово 14 милиона више старијих особа, око 9 милиона више младих и око 2 милиона мање оних који студирају у систему примарне вокационе обуке на школском нивоу и у систему универзитетског образовања уколико се очува тренутни однос система. Тренутно око 72 милион Европљана има ниску или никакву квалификацију.

Универзитети у 21. веку имају нову функцију – да пружи широку понуду курсева за побољшање квалификације јер учење током целог живота отвара нове могућности универзитетима. Из тог разлога ће отварање универзитета у округу Монтана играти важну улогу у развоју људских потенцијала у оба партнерска округа јер ће пружити прилику младим људима из Србије да постигну квалитативно образовање у Бугарској. Комплементарно са тим је и постојање професионалних средњих школа у Монтани и Лому. Осим тога, млади људи из округа Монтана у Бугарској ће имати прилику да стекну образовање на Техничком Факултету у Бору, у Србији.

Овај факултет треба да буде комплементаран са отварањем Универзитета Пољопривреде и Сточарства у Монтани или Лому, попут Универзитета Агробизниса и Руралног Развоја у Пловдиву. Такав универзитет на територији округа Монтана ће озбиљно убрзати развој образовања јер ће бити од користи не само за грађане партнерског Борског округа, већ и грађанима из Румуније. Универзитет Пољопривреде и Сточарства треба да буде специјализована институција која примењује образовне, научне, консултантске, уметничке и друге активности а и да одржава висок квалитет јединствене комбинације традиција и иновација. Комбинација планинских и равничарских предела на територији оба округа пружа многућност за поделу образовања на два дела – равничарска пољопривреда и сточарство и планинска пољопривреда и сточарство. Што се тиче другог дела – развоја образовања у погледу планинских области – ово може дати додатну вредност сектору у планинским областима на европском нивоу због чињенице да је такво образовање потребно не само у Бугарској, већ и на целом Балкану.

Студенти који буду студирали на таквом универзитету ће имати могућност да стекну квалитативну теоретску и практичну обуку са вокационим фокусом у складу са смером

који студирају, јер је међународно слагање знања и стечених вештина обезбеђено. Штавише, евентуалне практичне обуке за које ће универзитет имати потписане уговоре са предузећима и организацијама из Бугарске и иностранства део су образовног процеса који ће пружити јединствену прилику да се побољшају потребно знање и вештине и размена најбољих пракси између две државе.

Наравно, постоје и друге области у којима се универзитетско образовање може циљати јер то може бити развијено изградњом мултидисциплинарног универзитета у Бугарској.

ЗАКЉУЧАК

Све овде наведено у погледу свих компоненти развоја прекограничне сарадње довешће до одрживог развоја у оба округа из Србије и Бугарске, као и стварања запослења посебно међу младим људима који интензивно напуштају своја родна места. Могућност производње, заједно са изградњом образовних институција и годинама традиције на пољу пољопривреде у региону пружиће значајну додатну вредност и биће од великог значаја за прекогранични регион због чињенице да су Северозападна Бугарска и Југоисточна Србија међу најсиромашнијим регионима у Европи. Штавише, развој туризма под свим формама у модерном друштву (спа, рекреација, конгреси, религија, кулинарство, итд.) такође ће значајно допринети развоју оба партнерска округа и њиховој промоцији у ЕУ. Олакшано путовање преко границе, које није било могуће у скоријој прошлости предуслов је за доток свежег капитала у оба округа и њихов развој у контексту ЕУ. Све наведено, наравно, треба применити у строгом поштовању ЕУ регулатива о животној средини да би се чистоћа региона сачувала у истом стању у каквом су одувек били.

ДОДАЦИ

АДМИНИСТРАТИВНО-ТЕРИТОРИЈАЛНА ПОДЕЛА РЕПУБЛИКЕ
БУГАРСКЕ

АДМИНИСТРАТИВНО-ТЕРИТОРИЈАЛНА ПОДЕЛА ОКРУГА МОНТАНА

Табела 1 Укупни показатељи који карактеришу округ Монтана

Показатељ	2007			2011		
	Округ	Удео у		Округ	Удео у	
	Монтана	HWP (%)	Бугарска (%)	Монтана	HWP (%)	Бугарска (%)
Број насеља	130	20,1	2,5	130	20,1	2,5
Број градова	8	17,8	3,2	8	17,8	3,1
Становништво (број), инцл.	161 161	17,3	2,1	148 098	17,5	2,0
Становништво у градовима (%)	100 758 – 62,5%	17,6	1,9	94 325 – 63,7%	17,6	1,8
Становништво у селима (%)	60 403 – 37,5%	16,9	2,7	53 753 – 36,3%	17,3	2,7
Показатељ радно способног становништва	55,3	52,2	44,3	58,1	56,6	47,5
Удео становништва испод границе за радно способну популацију (%)	14,2	14,3	14,5	13,8	13,9	14,3
Удео радно способне популације (%)	57,3	58,6	63,0	56,4	56,9	61,7
Удео становништва изнад границе за радно способну популацију (%)	28,6	27,1	22,5	29,8	29,2	24,0
Земљиште по глави становника (ар/особа)	13,1	11,7	6,5	14,2	12,9	6,8
Запослене особе (број)	58 000	16,8	1,8	50 700	16,9	1,7
Удео у производњи пољопривреде, шумарства и риболова (%)	5.00%	4.50%	2.40%	13.40%	8.30%	1.50%
Удео у производњи индустрије (%)	78.00%	50.30%	61.20%	68.30%	48.20%	40.90%
Удео у производњи услужног сектора (%)	17.00%	45.20%	36.40%	18.30%	43.50%	57.50%

Показатељ	2007			2011		
	Округ	Удео у		Округ	Удео у	
	Монтана	HWP (%)	Бугарска (%)	Монтана	HWP (%)	Бугарска (%)
Производња по глави становника (БГН)	8072	9780	26156	11021	14300	28965
Ниво незапослености (%)	14.71	11.73	7.75	20.47	18.27	11.03
Показатељ економске активности (%)	45.8	46.4	52.6	45.5	45.7	52.5
Густина популације (%)	44.3	48.8	68.8	40.2	43.9	66.0

Извори: НСИ, Агенција за Запошљавање

АДМИНИСТРАТИВНО-ТЕРИТОРИЈАЛНА ПОДЕЛА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

**АДМИНИСТРАТИВНО-ТЕРИТОРИЈАЛНА ПОДЕЛА БОРСКОГ ОКРУГА И
СУСЕДНИХ ОКРУГА**

БИБЛИОГРАФИЈА:

Подаци са пописа у Бугарској – 2011

Подаци са пописа у Србији – 2011

Подаци о бугарској економији које је објавио национални завод за статистику

Подаци о српској економији које је објавио национални завод за статистику

Регионални развојни план Северозападног Региона у Бугарској 2007-2013

Стратегија развоја округа Монтана 2005-2015

Привремена процена стратегије развоја округа Монтана 2005-2015